

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

138. SZ.

SZERKESZTI

SZABÓ T. ATTILA

MEZŐBÁND HELYNEVEI

ÍRTA

IMREH BARNA

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

KOLOZSVÁR, 1942

Különlenyomat
az ERDÉLYI MÚZEUM
1942. évfolyamából

Mezőbánd helynevei

Az a község, melynek helyneveit az alábbiakban vizsgálom, 8000 holdas határterületével Maros-Torda vármegyének egyik legnagyobb helysége, a róla elnevezett járás székhelye. A Székelyföld északnyugati részén és a Mezőség határán fekszik. A település neve 1332-ben,¹ a pápai tizedszedők lajstromában fordul elő először. E századból származó más oklevelekből² is megállapítható, hogy akkor is *Band* (olv. Bánd) alakja volt. Hosszabb, *Mezőbánd* alakjával csak a XVII. század első felében találkozunk így: 1632: *Meseo-Band*.³ Az egyik legvalószínűbb feltevés szerint e falunév a régi magyar *Bánd* személynévnek helynévként való alkalmazásából keletkezett;⁴ a másik szerint a *bán* köz-, illetőleg méltóságnévből *d* helynévképzővel képzett, *szláv* eredetű helynév lenne.⁵ Elvitázhatatlan, hogy itt legalább a XIV. században már magyar település volt.

A rendelkezésre álló forrásokban a község helyneveinek legrégibbjei is aránylag elég közeleső időből valók. A XVII. század elejétől ismeretes helynevek azonban több, mint egy századon keresztül semmi idegen nyelvi behatást nem mutatnak; eredetre és képződésre nézve egyaránt tisztán magyarok.

A falu népiségtörténetében a XVII. század végén beálló változást a helynevek elég későn, csak a XVIII. század közepén mutatják. Kimutathatólag az első helynév a *Papája* 'pap völgye', amely román ajkú vég-érvényesen *Popája* lesz; innen kerül aztán vissza a magyarba is, úgy hogy ma mind a magyar, mind a román lakosság ilyen alakban használja. A *Kas* nevű hely csak a múlt század második felében lesz *Kozsba*, kétségen kívül román behatásra.

A XVII. század végén beszivárgó és a XVIII. század közepétől Bándot előzőnlő ruménség, a helyneveket általában a maga nyelvére fordítja és úgy használja (*Kovács-kert* ~ *Grădina Kovăceștilor*, *Dombok köze* ~ *Între Dălmi*, *Hidegvölgy* ~ *Valea rece*, *Kiserdő* ~ *Pădure mică*, *Szőlő* ~ *Viile*, *Szőlő megett* ~ *După Viile*, stb.), vagy csak hangtanilag alakítja nyelvéhez

Ortrey Twadar: Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején. Bp. 1892. 657.

² *Varju Elemér*: A Tomaj nemzetségbeli Losonezi Bánffy-család története. Oklevéltár. Budapest, 1908. I, 72. és 131.

³ *Barabás Sámu*: A római szent birodalmi gróf széki Teleki-család Oklevéltára. Budapest, 1895. I, 53; u. a. SzékOkt. VIII, 149. Marostorda vm. levéltára. Protoc. 1610—1683. 501. 1.

⁴ Pallas Lexikon. II, 570.

⁵ *Liebhardt Ottó*: Die Ortsnamen des Szeklergebietes in Siebenbürgen. Lipse, 1927. 54

(*Adós ~ Adăuș, Akasztófa ~ Akăstei, Marosiéknál ~ Mărașești*, stb.) Igen sok esetben azonban módosítás nélkül a magyar alakot használja (*Sugó, Kistelek, Omlás, Csonkás, Csükmőgy, Verpelőc, Kigyóhagymás*, stb.). A rumén eredetet tisztán mutató helynevek egy kivételével, csak a múlt század első felében keletkeztek. Ilyen mindössze négy van. Egy a XVIII. századból (1754: *Kopatsel*), a másik három (1812: *Hula*, 1856: *Malaistya*, 1899: *Komenda*) a múlt századból való; a *Buturoj gödre, -kútja* (1856), *Virlán gödre* (1856) és *Mozsnyág ~ Mosneag* (1807) magyar ajkon is keletkezhetett.⁶

Ha a rumén helynévanyagnak ezt a szegénységét látjuk és a katonai térképekre tekintünk, önkéntelenül felvetődik az a kérdés: honnan van mégis a térképen *D.* (ealul) *Diestileda, D. Bandi, D. Kestey, D. Potu, D. Austul*, stb. elnevezés? Mind olyan helynevek, melyeket ma senki sem ismer és nem használ!

A népiségtörténeti változások mellett helyneveink a terület gazdálkodásában beállott változásokban is eligazítanak. A *Komlód-* vagy *Kapus-patak* völgye régen például végig tó volt, tehát az *Urak taván* [62] alóli rész is; ezt az itt levő *Tódombja* [33] és a *Füzesgát* [38] helynév is bizonyítja. De más tavaknak az emlékét is megőrizték a helynevek. Így a Sűgőbeli *Kerektő*-ét, a Gerebenesi réthben a *Szabó Mihály tavá*-ét és a nemrég lecsapolt *Verpelőc tavá*-ét [125]. A *Kiserdő* nevű, ma szántónak használt határrészen valamikor erdő díszlett. Egy-egy öregebb házról ma is azt tartja a hagyomány, hogy az a *Kiserdő* fából épült. *Sószerék* nevű helyen sós vizű forrás és körülötte sós mocsár (*szék* = mocsár, posvány) lehetett; ennek is ma csak az emléke van meg.

A helynevekből tudjuk meg, hogy falunk határa hajdan lencsét (1636: *Lencsés*) és borsót (1756: *Borsó szer*) is termelt. Ma az elsőt egyáltalán nem, az utóbbit csak kertekben termesztik igen kis mennyiségben. Lehet azonban, hogy a *Borsószer* eredetileg *vadborsóban* bővelkedő területe neve lehetett.

A helynevek őrizték meg azokat a változásokat is, melyek az idők folyamán a faluból kivezető közlekedési utakban állottak be. Így Marosvásárhelyre régen nem a mai országúton jártak, hanem a Csender-utcán fel, a Dombok köze tetején és a Pap erdején keresztül vezető, ma is meglevő határúton [18], az akkori *Vásárhelyre menő országútyján*, vagy *Vásáros úton*. *Kapusra* sem a *Vizimalom* [58] mellett vezető mai országúton jártak, hanem a mai Csorgó-utcán, az Omlás szakadásain keresztül, az akkori *Kapusra járó úton*. Ezt az utat *Telekútnak* is hívták azért, mert *Kistelekre*, a később Bándba beolvadt faluba is azon jártak.

A *Benkő Józseftől* leírt,⁷ az ásatások és hagyomány által is támogatott eltűnt falvak emlékét és helyét szintén a helynevek őrizték meg. Benkő hat ilyen elpusztult és beolvadt faluról emlékezik meg. Ezek: *Székely*

⁶ A szerzőnek elkerülte figyelmét a *Drakulia* (1651) helynév; ez is alighanem rumén eredetű [A szerk.].

⁷ *Benkő József*: Transsylvánia, II, 446. Kézirat a marosvásárhelyi ref. kollégium könyvtárában.

Gerebenes, Adósfalva, Sűgőfalva, Kistelek, Kincsesfalva és Csűtmőd. Orbán Balázs⁸ a hagyomány alapján hozzátold még keltőt: *Egerházát és Rózsásfalvát.* Az elpusztult települések helyeit a hasonló nevű határrészekben kereshetjük; e helyeken valóban időnként téglá, cserépedény, pénz és szerszám-darabok bukkannak elő.

De fenntartottak helyneveink egy néhány kiveszett, régi magyar szót is, mint *mon, malom* (*Monos tava, Sákmona*), *aj, völgy* (*Papája, Mokája*), *szék, mocsár, posvány* (*Sószék*) és *tanorok*, elkerített kaszáló, szénaesináló hely.

A *Cigófája, Csender, Csítmoly, Csűkmögy* és *Verpelőc* helynévnek nem tudom magyarázatát adni. A *Cigófája* újabb keletű, 1812-ben fordul elő először; a többiek régiek.

A tagosítás (1886) után a helynevek fenntartásában bizonyos tunyaság, nemtörődomség észlelhető; ennek következtében sok régi helynév kezd feledésbe menni. A *Benkő Károly* említette⁹ *Czigla-tető*ről például ma senki sem tud. De éppen így hiába kerestem a *Bánli ágy, Padkaré, Lúdasdomb, Tekenős* és *Pusztaszőlő* nevet a nép ajkán, senki sem tud róluk. Pedig a református egyház jegyzőkönyveiben a ma élők idejében is említetnek. A tunyaság az oka annak is, hogy ősi helynévét olyan könnyen felcseréli az idegentől adottal *Kas ~ Kőzba, Csender ~ Hula, Marosi ~ Mărăsești, Akasztófa ~ Komenda*).

Ezek után rátérek az egyes helyneveknek betűrendben való vizsgálatára. A gyűjtemény könnyű használhatósága szempontjából még a következőket hozsátom előre. A helyneveket fonetikus, vagy a forrásokban leggyakoribb leírású alakjukban vettem fel. A tőhelynevek mellett figyelemmel voltam a származékokra is; a helynév után a []-be tett szám a névnek a helynévtérképen való elhelyezkedését jelöli, az ezután ()-be tett rövidítések a terület talaj- és gazdálkodási viszonyaira vonatkoznak. Az utána következő évszám a helynév legrégibb előfordulási idejét jelöli; az évszámok utáni szószerinti idézetek a helynév leírasi módjára, a terület eredeti gazdasági és helyrajzi meghatározására vonatkozó adatokat tartalmazzák. Ezek felsorolása után saját magyarázatom zárja be az egy helynévvel kapcsolatban elmondandókat. A *-gal jelöltek ma is élő helynevek.¹⁰ A helyszíni gyűjtés során Pap Gyula 93 éves, Gál Ferenc 77 éves, id. David Alexandru 75 éves, Lazaruj Raveca 70 éves, Baranyai Sándor 53 éves és néhai Baranyai István 44 éves jó határismerők segítségét vettem igénybe. Általában a gyűjtés és feldolgozás folyamán is *Szabó T. Attilának* a helynévtörténeti tanulmányok szerkesztésével kapcsolatban lefektetett elvei szerint járam el.¹¹

⁸ Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. IV, 208.

⁹ Benkő Károly: Marosszék ismertetése. 1860—1.

¹⁰ Rövidítések: *á.* = árok, *c.* = erdő, *gy.* = gyümölcsös, *f.* = forrás, *h.* = kaszáló, *kt.* = kert, *l.* = legelő, *p.* = patak, *r.* = rét, rumén (népuér), *sz.* = szántó, *sző.* = szőlő; *tn.* = terméketlen és *ú.* = út.

¹¹ Miért és hogyan gyűjtjük a helyneveket? Erdélyi Iskola 1937/38. évf. 1—4. sz. és kny. — Nires—Szásznyires település-, népesség-, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII—XX. században. Tudományos Füzetek 91. sz. Kolozsvár. 1937. — Dés helynevei. Erdélyi Tudományos Füzetek 101. sz. Kolozsvár, 1937.

**Adós* [49] (sz., r., l., k.). 1614 előtt: *Ados* (sz.). 1673: Az Also Fordulóban: *Ados* (sz.). 1745: Az Also Fordulóban: Az *Adoss* nevű helyben (sz.). — Kiterjedt határrésznek a neve a Kígyóhagymás [70] és Hidegvölgy [43] között. A tóparti részén, a Kápolna [52] körül fekvő hajdan az elpusztult és Bándba beolvadt *Adósfalba*. A nép ajkán élő hagyomány szerint nevét onnan kapta e határrész, hogy soványsága miatt a gazdáknak mindig *adós* maradt.

**Adózsérce* [48] (l., sz.). 1733: Az Also Fordulóban: Az *Ados Bértzin* (sz.). — Az Adós [49] gerebenesi határszéli neve.

**Adóészka* (sz., k.). 1762: Az Also Fordulóban: Az *Ados Észkán* (sz.). — Az Adós északi oldalát jelöli.

**Adósfara* (sz.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduló Határban: Az *Ados faran* (sz.). — Az Adósnak [49] hátsó, Gerebenes felőli részeit jelöli.

**Adósfenek* (sz., r.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduló Határban: Az *Ados fenékbe* (sz.). — Az Adós [49] völgyfenekét jelöli.

Adóshígygya. 1714: *Ados hidjánál*. Az Adós patakán [51], a völgy bejáratánál épült hid lehetett.

Adóshígygyán fejjül (sz.). 1856: Tul a' Ton az also Fordulóban: Az *Ados hidján fejjül* (sz.). — Az Adóshígygya feletti földek neve lehetett.

**Adóskútán fejjül* (sz.). 1856: Tul a' Ton az Also Fordulóban: Az *Ados Kutan fejjül* (sz.). — Az Adóskúttya [50] körüli szántókat jelöli.

**Adóskúttya* [50] (f.). 1673: Also Forduló Határban: *Ados kutyjánál* (sz.). 1714: *Ados kutyái*. 1742: *Ados kut*. 1794: Also Fordulóban: Az *Ados Kutyjánál* egy kender föld (sz.). — Az Adós pataka [51] melletti források neve.

**Adósdul* (sz., k., l.). 1733: Also Fordulóban: Az *Ados Oldalban* (sz.). 1856: A' Ton tul levő Also Fordulóban: Az *Ados Oldalba* (sz.). Tulajdonképpen egy az Adós északi nevű oldallal.

**Adóspataka* [51] (p.). 1729: *Ados patakja* mellett. Az Adós völgyén végig folyó patak neve.

**Adósréttye* (r.). 1802: Bándi also forduló határban. *Ados réttye* nevezetű helybe, melynek vic. Kapus felől a' néhai Tóth Pál maradéka, a' Kápolna felől... (r.). — Az Adós [49] alatt, a Kapuspatak jobbparti részén levő rétek neve. Összefoglaló neve a Megye réttye [54], Tóth Pál tanorokja [55] és a környező réteknek.

**Adósető* [48] (l., sz.). 1856: A' Bándi Tontul levő Also Fordulóban: Az *Ados tetőn* (sz.). — Tulajdonképpen egy az Adós érce nevű hellyel.

**Adósuútya* (ú.). 1856: Tul a' Ton az Also Fordulóban: Az *Ados útja* hoszába (sz.). — A Kápolnánál [52] az Adós völgybe kanyarodó határút neve.

**Adósvérőfénye* (tn., l., sz.). Tul a' Ton az Also Forduló Határban: Az *Ados Verőfényin* (sz.). — Az Adós délnyugatnak fekvő, nagybára kopár oldalának neve.

**Adósvölgye* (sz., k., l.). 1694: *Ados völgye* (l.). 1733: Az Also Fordulóban: *Ados Völgye* (sz.). — Az Adós pataka [51] melletti határrész (völgy) neve.

Akasztfadomb [13] (tn., l.). 1823: Az után mentünk az Erdőnek Napnyugoti végire, holott egy darabb Tövissest lévén A' Szálas Erdő háta megett kívül a Bergenyei határig; ezt a' darabb Tövissest a' Szálas Erdő N. nyugati also vége arányában levő gödrön ki, a' régi *Akasztofa Dombig* a Titt. Curator

Ur a' Ref. Eklaénak, tartotta. — A mai Komenda régi neve. Valamikor kivégzőhely volt, nevét innen kapta.

Akasztóhegy [13] (tn., l.). 1669: *Akasztó hegy* megett (sz.). 1672: *Akasztó hegy*nél (sz.). *Akasztó hegy oldalán* (sz.). — Az Akasztófadomb régebbi neve. A beköltöző román-ság ajkán *Akästej ~ Kästej* lett belőle. A katonai térképezők 1842-ben ez utóbbi alakot vették fel *Kestey* formában. Orbán Balázs ezt magyarosította vissza *Kestely*-re. (I. m. 210. l. 4. jegyzet.)

Almásvölgy. 1696: *Almás völgy* (l.). — Az elpusztult Székely Gerebenes határához tartozott. Valahol a mai Mezögerebenes határához közel eső völgy neve lehetett.

**Alsószöllő* (sző.). 1671. *Also Szöllő* (sző.). — A Szőlő [118] Alsó-hegybeli nyilait jelöli.

**Alsószöllő alatt* (sző.). 1733: *Also Szöllő alatt* (sző.). — Az Alsószöllő alsó végén levő nyilak neve.

Alsótó l. *Uraktava*.

**Állomás-ucca*. Az Árpás utcából az állomásig terjedő utcának 1940-ben adott hivatalos neve.

Árpás [79]. — 1694-ben ez, a Mihály vajda betörésekor elpusztult Székelygerebeneshez tartozott hely Bánd és Gerebenes közt peres hely volt. A Gerebenesi határszélén, a Gerebenesi patak jobbparti szegletének neve volt. Ma *Tégláknál ~ r. La Kärämiz* neve van. Árpásnak ma egészen más helyet neveznek; ezt a következő idézet is bizonyítja: 1823: „Az Árpásnál a' Falu N. Nyugoti-Északi szegleténél egy föld, mellynek vicinussai: A' N. Keleti végénél a' falu végénél lefolyó patak, 's azon túl egy Ivo Kut, az Északi szélénél a' Falun alol levő Tora járó ut.” A két Árpás közti összefüggés a következő lehet: a

gerebenesi határszélén levő Árpásról és az attól a falu felé terjedő Árpásvölgyről [72] a faluból ide vezető utat Árpás-utcának nevezték. Amikor az Árpás és az Árpásvölgy helynév kezdett feledésbe menni, átvitték az Árpás nevet a falu melletti, régebben Gyárfásnak nevezett patakra [60] és oldalra [59].

**Árpásódal* [59] (sz.). — A falu nyugati részén, a Kapuspatak balpartján levő határrész neve.

**Árpáspataka* [60] (á.). 1865: Az *Árpás patakára* járó lábban (sz.). A falu nyugati szélén, a Malom-utcánál eredő időszakos vízfolyás neve. Régebben *Gyárfás pataka* nevet viselt.

**Árpás-ucca*. 1844: Az *Árpás Uttzába*. — A faluból nyugatra ki vezető utca neve. [294—317. telkek között].

Árpásvölgy [72] (sz., r.). 1671: *Arpás Völgy* (sz.). 1696: *Arpás Völgy* (sz.). 1733: Az Also Forduloban: *Árpás Völgyben* (sz.). — A telekkönyv szerint a Marosiék [68] nevű határrésztől nyugatra, a Vargajukig [78] húzódó völgyes oldal neve. Valószínűleg jó árpatermő volta miatt kapta nevét.

Árpásvölgytere (sz.). 1844: az Also Forduloban: Az *Árpás völgy Terén* (sz.). — Az Árpásvölgy [72] teres részének neve volt.

Árpásvölgytető. 1714: Az Also Forduloban: Az *Árpás Völgy Tetőn* (sz.). — Az Árpásvölgy [72] Kigvó-hagvmás [70] felőli részét jelölte.

**Árvákerdeje* [134] (e.). 1672: *Arvak erdeje*. 1856: Az *Arvak erdejibe* (e.). — A Csonkásból [130] délre kiugró, háromszögű csererdő neve, Bánd, Panit és Bergenye határainak összeszőgellésénél. Nevét valamelyik birtokos család árváiról kaphatta.

**Balázsödre* [131] (sz., k.). —

A Csonkás aljában [132] levő gödrös hely neve. A helynév előtagja család- vagy személynevet őriz.

**Balogrétye* [39] (r.). 1699: Az Also Fordulóban: A' *Balog réten* az Kapusi Határ Széljben (r.). 1794: Az Also Fordulóban: A' *Balog Réten* (r.). — A Kapuspaták és Rózsáspad [40] közötti rét neve. A XVII. században élt, de azóta kihalt *Balog* család nevét őrzi a helynév.

Bándi-ágy. 1669: A' Felső Fordulo Határban: A' *Bandi Agiban* (sz.). 1682: Fodor Gergely hiti után vallja, hogy a' *Bándi Ágyban* rontott fel egy darab földet (sz.). 1754: A' Felső Fordulóban: A' *Bándi ágyban* a' Szőlőre jár véggel (sz.). 1823: A' Felső Fordulóban: A' *Bándi ágy*nál a' Szálteleki rétre bé menő út mellett Dél felől lenyulo föld; mellynek Vicinussi: A' N. Nyugoti végénél készszántolag (?) Száltelek felé az élen fel induló ösveny. Az Északi szélén ugyan a' Szálteleki völgybe bé ereszkedő út (sz.). 1842: A' *Bándi ágyban* a' Szálteleki út szomszédságában (sz.). 1844: A' Szőlő megett a' *Bándi ágyba* levő föld (sz.). 1881: *Bándi Ágy* (sz.). — A helynévtérképen elhelyezni nem tudom. Bár 1881-ben még az egyházi jegyzőkönyvben említik, mégsem ismerik e helynevet a legöregebbek sem. A nevet a száltelekiek adhatták. A helynév szomszédságában említett Szálteleki-út egy hágóyszerű nyergen ill vezet át Bándra.

**Bándi-hegy* (e., sz.). — A Komendától [13] a Cigőfájaig [129] húzódó vízválasztó hegylánc neve.

Bándi szőlőhegy [118] (sző.). 1856: A' *Bandi Szőlő hegyben* (sző.). — Ma egyszerűen csak *Szölőnek* nevezik.

Bodoni útnál [41] (sz., k.). 1678: A' *Bodoni utra* megyen véggel (k.).

1794: Az Also Fordulóban: A' *Bodoni útnál* (sz.). — A Hidegvölgy észka [42] kapusi határszélén Mezőbodonba vezető út melletti földek neve.

Borozdoltnyilak (sz., k.). 1844: A' *Borozdolt Nyilak* közt (k.). — Valahol a Hidegvölgyben [43] lehetett és az egyes nyilakat egymástól elválasztó barázdáktól kaplatta nevét.

Borsószér [115] (sz.). 1756: A' *Borso Szerben* (k., sz.). 1844: A' Puszta Szőlő alatt a' *Borso Szerbe* (sz.). 1869: *Borso szer* (sz.). — A Pusztaszőlő [113] és a vasútvonal közötti lankás határrész neve volt. Régebben borsót is termelhetlek itt; valószínűbb azonban, hogy vad-borsóban bővelkedő hely lehetett.

**Buturojgödre* [122] (e., sz.). 1856: a' Ton inneti Fordulóban: A' *Buturoj Gödrin* szomszédja... a Soos Kut utja (sz.). — A Szálteleki úttól [124] jobbra, a szálteleki határig terjedő sz. és akácerdő neve. Az itt levő Buturoj kútjáról [121] nevezték el a gödrös oldalt. A név a rumén *buturoj* 'csutkó, fatönk' szóból keletkezett.

**Buturojkúttya* [121] (f.). — Valami csutkóról, fatönkről kaplatta a forrás a nevet. A Szálteleki út [124] jobboldali sáncában van.

**Butykó* [86] (sz., k.). 1856: A' *Butykonál* (k.). — A Derekújja [85] északi, határszéli részének neve.

**Butykókúttya* (f.). 1856: A' *Butyko kútján* alól (k.). — Az időzetben levő *Butyko* vagy elírás, vagy tényleg ez volt a neve akkor. A Butykóban levő forrás neve: itt is valami facsutkó, butykó lehetett, akárcsak a Buturoj kútjánál, — amiről a forrást elnevezték.

**Butykókúttyán alól* (sz., k.). 1856: l. f. — A Butykó kútját alólról környező földeket jelöli.

**Büdöstó* [116] (l., tn.). 1794: A' *Büdös Tonál* egy nagy Láb. N. B. Ennek a Lábnak a végében a' Tsonkás felöll... (sz.). 1805: A' *Büdös Tonál* levő Nova Sessio. 1872: A tavasszal megkezdett téglacsomó a *büdös tónál*... — Közvetlen a falu mellett, a Csonkás-patak jobbpartján levő kepe-hupás hely neve. Ma téglát vetnek itt. A *Fingókút* (l. o.) minden valószínűség szerint itt keresendő és azt a XVIII. század végén kezdhették Büdös tónak nevezni.

**Cigófája* [129] (sz.). 1812: A' Felső Forduloban: A' *Czigófáján* (sz.). — A határ legkeletibb sarkának neve. Ebben a határrészben is volt egy sóskút, a mai országút mellett [128]. Használata nem volt megengedve s tulajdonosa a múlt században betömette. Orbán Balázs szerint (i. m. 209.) kb. 1760—1770 körül egy földcsuszamlás tömör sósziklákat tárt fel; ezek azután eliszapolódtak. A hagyomány szerint a napfényre kerülő sötömböket az állatok nyaldosták. A hagyomány azonban a helyet a Verpelőcre [127] teszi Orbán Cigófájával szemben. A helynevet nem tudom magyarázni.

**Cigófájaódal alatt* (sz.). 1856: A' ton innetti Forduloban: A' *Tzigofája oldal alatt* (sz.). — A Cigófája lankásabb részét jelöli.

**Csáki István-uca*. — A régi *Barompiac-útcának* 1940-ben adott hivatalos neve. Gr. Csáky István akkori külügyminiszter emlékét őrzi [A 396—309. telék között].

Csender [21] (kt., sz.). 1844: A' *Csenderen* fejjül egy Sessio. — A falu felső, déli végének neve volt, a falu feletti határrésszel együtt. E helynév az alább következő képződményeivel együtt csak az öregek előtt ismeretes. Eredetét nem ismerem.

Csenderen fejjül (sz.). 1844: l. f. — A *Csender* [21] feletti levő magaslat neve volt. Ma *Hulának* [19] nevezik.

Csenderkúttya (f.). 1667: mely föld van az falun fejjül az *Csender kutra* járóban... alól az *Csender Pataka* határozza meg (sz.). — A B. tkp. 10. telkén levő, elhanyagolt forrás neve volt. Régen csordaitató-hely volt.

Csenderódal (sz.). 1733: A' Felső Forduloban: A' *Csender oldalon* (sz.). — A *Csender* [21] oldalas részét jelölte.

Csenderpataka (p.). 1667: *Csender Pataka*. — A B. tkp. 10. telkén levő *Csender* kútjából eredő és a falu keleti részén északra folyó patak neve volt. Jóidő patakának is (l. o.) nevezték.

Csenderpatak mellett. 1869: A' *Csender patak mellett* (belsőség). — A *Csenderpatak* két oldalán levő belsőségek megjelölésére szolgált.

Csendertető (sz.). 1833: A' F. Forduloban: A' *Csender tetőn* (sz.). 1801: a' *Tsende* (így!) *Tetőn* (sz.). 1856: a' *Ton innetti Forduloban*: A' *Csendertetőn* az ökör Tilalmas Szélibe, az Ország út... szomszédságában (sz.). — A mai *Hulát* [19] nevezték egykor így.

**Csender-uca*. 1869: *Csender utza*. — A falu déli részén, a Felsőszegben levő utca neve, 1940 óta hivatalosan is.

Csepnődnél (sz., e.). 1742: A' *Csepnődnél* az hatulso labba (sz.). Tovább: A' *Csepnődbe* ismét más föld (sz.). Tovább: Ugyan ott feilyebb az Roka juknál (sz.). — A *Csepnőd* nevű erdő a madarasi határban van s valószínűen ezt az erdőt hívták a XVII. században *Csitmoly cseréjének* (l. o.). A *Csepnőd* mellett levő határrészre, a mai

Kopocselre [88] vonatkozó helynév.

Csetrikert (kt.). 1866: *Csetrikert* (belsőség). — A kihalt nemes család nevét viselő helynevet nem tudom a térképen elhelyezni.

Csitmojcsereje (e.). 1630: Bándnak határát tévé a *Csitmoly cserén* innen való él az térre, egy kis csupra megyen által, a másik élre fel. — Tulajdonképpen a helynév madarasi határrészt jelöl. Ma ezt az erdőt Csepnődnek (l. o.) hívják. A *Csith* családnévvel lehet összefüggésben (l. Csükmögnél). A Csükmögy [90] (Csith mölgy!) ennek az erdős résznek folytatása a bándi határban.

* *Csonkás* [130] (e.). 1671: *Csonkás* (e.). — A falu keleti határszélén elterülő, főként csereerdő neve. Apró nyilai a földközösség idejére emlékeztetnek. Hogy miért csonkás, nem tudom; alighanem erdőirtás emlékét őrzi.

* *Csonkásajja* [132] (l., sz., k.). — A Csonkás-erdő alatti határrész neve.

* *Csonkásataka* (p.). 1733: A Felső Fordulóban: A' *Csonkás Patakánál* (sz.). 1745: A' *Tsonkás patakjánál* (k.). — A Csonkásban [130] eredő és a falu északi részén is végigfolyó p. neve.

* *Csonkásrétye* [15] (r.). 1856: A' *Csonkás rétinék fele* (r.). — A Csonkás alja [132] alatt levő, Pap-patakja [14] melletti rétek neve.

Csorgókőz (u.). 1869: *Csorgó köz* (utca). — A mai Csorgó-uccának régebbi neve.

* *Csorgókúttya* (f.). 1733: Az Alsó Fordulóban: a' *Csorgó Kutyjánál* (sz.). — A Csorgószakadás [69] nevű helyben levő forrás neve.

* *Csorgókúttyán fejjül* (sz., l.). 1745: Az Alsó Fordulóban: a' *Tsorgo Kutyján fejjül* (sz.). — A

Csorgó kútja és a Kígyóbagymás [70] közötti határrész neve.

* *Csorgónál*, 1856: A' tón innetti Fordulóban: A' *Csorgónál* a' Küpüs kutra járo föld (sz.). — Mivel az ivóvízben szegény vidéken a jó forrásoknak nagy szerep jutott, sokat kiépítettek csorgóvá. Így ismeretes egyszerűen Csorgó néven a Csorgó szakadásában [69] levő, továbbá a Lackó csorgója stb. Itt a Csorgótere [25] és a Kiserdő patakában [24] levő Lackó csorgója közti földekről van szó.

Csorgón fejjül, 1756: Az alsó határban: A' *Csorgon fejjül* (sz.). — Egy a *Csorgó kúttyán fejjül* nevű hellyel.

* *Csorgópataka* (p.). 1646: felső fordulóban az *Csorgo patakban* (sz.). — A Kiserdő pataka [24] falubeli, — Lackó csorgóján alóli szakaszát és a Csorgó szakadásában [69] levő időszakos vízfolyást nevezik így.

* *Csorgószakadás* [69] (sz., l., á., k.). 1856: A' Ton tul levő Also Fordulóban: A' *Csorgo Szakadásba* (sz.). — Omladósos hely neve a Kígyóbagymás [70] és Árpásvölgy [72] között.

* *Csorgótere* [25] (sz.). — A Halál útja [26] és a Kiserdőpataka [24] közti térségek neve. A Lackó-csorgójáról nevezik így.

* *Csorgó-ucca*. — Malom-utcából nyíló s a Kiserdő patakában [24] levő Lackó csorgójához vezető utca neve, 1940 óta hivatalosan is ez a neve. [A 249—245. telek között.]

* *Csorgóúttya* (ú.). — A Csorgó-utca határbeli folytatása. Régen Telek-útnak, Kapusra járó útnak is nevezték.

* *Csükmögy* [90] (sz., k., r.). 1617: Vagyon a *Csit mölgyben* egy nagy föld (sz.). 1640: *Csüt mögy*. 1654: *Csit mögy*. 1669: *Csütmöld*.

1671: *Csük mölgy*. 1673: *Csütt mölgy*. *Csük mögy*. 1714: *Csük-mögy*. 1729: *Csükmölgy*. 1762: *Tsükvögy*. 1801: *Csükmögy*. 1807: *Csük-mölgy*. 1823: A' Felső Forduloban: A' *Tsükmölgyben* (sz.). 1844: A' Felső Forduloban: A' *Csükmögybe* (sz.). 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Csükmögybe* (sz.). — A helynév előtagja eredetileg *Csit* volt és valószínűleg az 1602. évbeli Básta-féle összeírásban szereplő *Csit*- (Péter) család nevével van összefüggésben. Utótagját *völgy*-nek is írták, mondták, amiből sejtjük, hogy a „*mölgy*“, „*mögy*“, „*möd*“ az „*áj*“ mellett a régi magyar nyelvben szintén „*völgy*“-et jelentett. Talán a „*mölgy*“-ből lett „*völgy*“ szorította ki az „*áj*“ szót. A Csükmögy név különben egy hosszú völgyet és felette a Csükmögy patakától [95] és útjától [96] nyugatra egy dombos-magaslatot jelöl. Valahol itt feküdt a hasonnevű falu.

Csükmögybérce. 1745: *Csütmögybértze* (sz.). — A mai Kopocsel [88] nevű határrészt jelölte.

**Csükmögyészka* (sz., k.). 1794: A' Felső forduloban: A' *Csütmögy Észkán* (sz.). — A Csükmögy [90] északi részeinek neve.

**Csükmögygödre* (sz.). 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Csükmögygödrin* az után alol (sz.). — A Csükmögy [90] tetején, a dombok közti gödrös rész neve.

**Csükmögyódala* (sz.). 1642: Felső Fordulo Határba: A' *Csükmölgy oldalon* (sz.). — A Csükmögy pataka [95] jobbparti oldalának neve.

Csükmögypaggya. 1865: A' Ton tul a Felső Forduloban: A' *Csükmögy padján* (sz.). Ugvan a' *Csükmögy padán* (sz.). — A Csükmögy verőfényén [91] felül, a Hurubák

útjától [93] nyugatra fekvő, pad-szerű magaslat neve volt.

**Csükmögyputaka* [95] (p.). 1714: A' Felső Forduloban: a' *Csükmögy patakjánál* (sz.). — A Csükmögyben [90] déli irányba folyó patak neve.

Csükmögytorka. 1794: A' Felső Forduloban: A' *Csükmögy torkában* (sz.). 1844: A' Felső Forduloban: A' *Csükmögy Torkába*, az Egerházi Tova mellett (sz.). — A Csükmögy [90] völgybejáratánál levő, mindkét oldali földeket jelezte.

**Csükmögyúttya* [96] (ú.). 1733: A' Felső Forduloban: a' *Csükmögy Uttya mellett* (sz.). 1791: A' *Csükmögy uttyánál* (sz.). — A Gerebenesi országútból a Csükmögy völgyébe térő határút neve.

**Csükmögyverőfénye* [91] (sz.). 1714: Felső Forduloban: A' *Csükmöd Verőfényin* (sz.). 1823: A' Felső Forduloban: A' *Tsükmölgy verőfényében*, Vicinussin:... N. Nyugot felől az ott levő forrásnak Árka az Eke Ut mellett (sz.). 1856: A' Ton tul a' Felső Forduloban: A' *Csükmögy Verőfényin* a' patakan tul (sz.). — A Csükmögyben [90] a Gerebenesi országút feletti napos oldal neve.

**Derekúja* [85] (sz., k., l., á.). 1630: Tudom azt, hogy az a három falu a Feketét három részre osztá... a *Drekulia* is akkor a Bándiaknak jutott (Benkő i. m. 310.). 1651: *Drakulia* (k.). 1669: *Darakulya* (k.). 1695: *Darakuja*. 1733: *Derekulya*. 1745: *Derekulya*. 1745: *Derekulya*. *Derek uja*. 1794: *Darakulya*. 1795: *Derekulya*. 1823: *Drekulya* (sz., k.). 1856: *Drekula* (k.). 1869: *Drekula*. — A határ északnyugati csücskének, egy földrajzilag külön álló résznek a neve, mely a XVII. század folyamán ke-

rült Bándhoz. Azelőtt Fekete nevű falunak a határát képezte, amely falu Mihály vajda idejében elpusztulván, határa a három szomszédos falu birtokához csatoltatott (Bánd, Madaras, Sámson). A XVI. században községünkben birtokló *Drákulya* László és János nevét őrizheli e határnév. E terjedelmes határrészben, mely ma még Romániához tartozik, népes áll. iskola gyűjti magába a tanyákon lakó gyermekeket.

Derekújjafara. 1669: A' *Darakulya faron* vagyon egy Széna réth, mellynek mindenik végén az ország uttya megyen el (r.). — Ugyanez az egyházi föld 1823-ban a *Derekújja* torkában [84] van. Tehát a két fogalom: torka és fara egy helyet jelöl.

**Derekújjapataka* [87] (p.). — A Feketéről jövő és a *Derekújja* völgyén végig folyó patak neve.

**Derekújjatorka* [84] (sz., k.). A' Felső Forduloban: A' *Drekulya Torkában* egy papi Kaszáló nyíl. Vicinussi: N. Keletről az Ország uttya... azon tul az uton kívül az Oldalba Fetske farkulag ki nyulván a' Kaszáló. N. Nyugoti végén a' Gerebenesről a Pogotsára jövő Ut a' leg gödrösebb helyen, mert sokszor azon kívül járnak a' jobb Utért. — A Fekete és Gerebenes felől jövő patakok összetorkolásának nyugati szögletében levő kaszáló és szántóföldek neve.

**Derekújjavölgye* (sz., r., kt.). — A *Derekújja pataka* [87] két oldali részének neve.

**Dinnyés* (falurész). 1797: A' Rátzok Dombja mellett valo Dinnyésbe... 1800: Birnak az Urak egy fundust a' Rátzok Dombján ismét, vagyis bellyebb az írt falu (Bánd) felé, melly a' Joidő nevű kut felé jő bé véggel. Vic. észak

felől a' falu közönséges helye, melly ezelőtt valo időkben *dinnyés kertnek* tartatott, most pedig a falu Commune Terrenumai felosztásával nova sessioknak felosztattatott, egy darabig pedig mostan a' Rátzok Dombja alatt Intze jus. Ugyanabban az évben: A' Felső fordulo Hátárban, az falunak also végén, a' *Dinnyés* nevezetű helynek Patakján tul... (sz.). — A falu észak-keleti részén a Palló-, Vas Tamás-, Teleki- és Dinnyés-utkákat magába foglaló falurész neve. Mint az idézetek is bizonyítják, valamikor dinyetermelő hely volt.

Dinyesföld-ucca l. *Dinnyés-ucca*.

**Dinnyés-ucca.* — A Dinnyés nevű falurészen végig vezető utca neve; 1940 óta hivatalosan is így nevezik [A 445—490. telek között].

Disunitusok temető dombjok tezején l. *Oláh cinteremre véggel járóban.*

**Dombok alatt* (sz.). 1823: A' Felső Forduloban: A' *Dombok alatt* elé járo Mesteri föld (sz.). — A Dombok között [8] nevű helynek alsó, északi részét jelöli.

**Dombok között* [8] (sz., l.). 1671: A' Felső Forduloban: A' *Dombok között* (sz.). 1714: A' *Dombok között* a' Csük mögyben (sz.). 1732: A' *Dombok között* a' Darakulyára jár véggel (sz.). 1762: Vásáros ut a' *Dombok között*. 1823: A' Felső Forduloban: A' *Dombok között* feljáró papi föld (sz.). Ugyanakkor: A' *Dombok között* egy nagy Domb, a' legalsobb és legvégsőbb Dél Napkelet felé. 1847: A' Ton innetti Forduloban: A' *Dombok között* (sz.). — A falutól délkeleti irányban a Pappatakjáig [14] terjedő 10—15 kerek dombul megrakott határrészt jelöli. De a csükmögvi [90] dombokat is jelölték ilyen elnevezéssel. Az 1714.

és 1732. évbeli idézet azokra vonatkozik.

Drekulába járó ösvény mellett. 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Drekulába járo ösvény mellett* (sz.). — A Csükmögyön [90] keresztül vezető, rövidítő gyalogút körüli földeket jelölte.

Egerházigáttya alatt. 1745: *Egerházi gáttya alatt* (r.). — Az Egerházi taván [67] épült gát alatti földeket jelölte.

Egerházi malmán fejjül. 1856: A Ton tul levő Felső Forduloban: *Az Egerházi Malmán fejjül* (sz.). — Az Egerházi taván [67] épült malm feletti határrész neve volt. Ma a tó sincs meg. Az Egerházi család nevét őrzik e helynevek.

Egerházi tanorok. 1856: *Az Egerházi Tanorok* szomszédságába a' falun alol (r.). Ugyanabban az évben: A' Ton tul levő Also Forduloban: *Az Egerházi Tanorokon fejjül* a' Bodoni utnál (sz.). — Két Egerházi tanorok ismeretes. Egyik a Hidegvölgyben [43] volt, a másik a falu mellett ma is *Tanorok* nevet viselő helyen. A *tanorok* régi székely szó és körülítáncolt, fűzfával körülültetett kaszálót jelentett; ez télen jubkarámul is szolgált (Vö. *Apor Péter: Metomorphosis Transylvaniae.* Magy. Tört. Eml. XI, 417).

**Egerházitova* [67] (r., sz.). 1733: *Egerházi Ur Tavánál* (sz.). — A Gerebenesi völgy [73] alsó szakaszán levő határrész neve. Régen tó volt e helyen, melyet malom hajtására dúzzasztottak a tulajdonos Egerházi-ak. A múlt század második felében csapolódott le. Orbán Balázs még látta.

Egerházitova farkába. 1856: *Az Egerházi Tova farkába* (k.). — A tónak Gerebenes felőli részét környező földeket jelölte.

Egerházitován fejjül. 1756: A' Felső Forduloban: *Az Egerházi tován fejjül* (sz.). — Az Egerházi tavától keletre fekvő oldalat jelölte.

Etyházerdeje l. *Paperdeje.*

Falugáttya. 1778: A' Felső Forduloban: A' *Falu Gáttyán* tul az Toterében (sz.). — A Falu taván épült gát neve volt.

Falun alól az új ásásnál. 1856: a' *Falun alol az Uj Ásásnál* (k.). — A Kosban [61] túl, a mai homokgödrök melletti kaszálókat jelölhette.

Falutova (ma sz., k.). 1671: A' *Falu Tova* felől (sz.). 1786: Gál Ferenc megveszi a' Communitas osztatlan és eddig hasznavehetetlen helyét a' Bándi *Falu Tová*n keresztül járo ut alatt, a' To farkában, Bánd felől vic. Északon a' To folyamattya, felyül a' Gerebenes felé nyulo Ország uttya, Bánd felől valo végibe egy kerek domb. — Az Úrak tavát [62] és Magyarok tavát [111] összekötő völgyes részen volt egy kis tóféleség, amelyet kender-áztatásra használtak. Ezt nevezték Falu tavának.

Fejedelemszőlője alatt. 1647: Vagyon a' *Fejedelem szölője alol* egy nagy szél föld... vic. egy felől az Ország uttya, más felől a' Teknősbéli kis Bértzetske. Ugyanez az egyházi föld 1756-ban így íratik le: A' Szőlő hidgyán fellyül, vic. alol az Ország uttya, felyül a' Kis Teknős Bértze. — E két adat bizonyossá teszi azt, hogy a Fejedelem szőlője a ma Pusztaszőlőnek [113] nevezett hely volt, a faluval szemközt fekvő verőfényes oldalon. A helynév I. Rákóczi Györgyné, Lórántffy Zsuzsánna és fia, II. Rákóczi György bándi birtoklására emlékeztet.

**Fejérkönél* [133] (l., sz.). 1733: A' Felső Forduloban: A' *Fejérkönél* (k.). — A Csonkás [130] és Tilal-

mas [10] közt levő déli oldal neve, melyet az itt előforduló gipsz- (macskasó) től kaphatott.

**Felhágó* [35] (sz.). 1651: az *felhagoban* az nagi Szélj föld (sz.). 1669: A *Felhágóban* az alsó határban (sz.). 1671: A' Rosas pad alatt a' *Felhágóban* (sz.). — Az Adóstól [49] délre a Kapuspatakra néző oldal neve. A hely az Adós összefüggésébe tartozik és szomszédos azzal a népvándorláskori temetővel, melyet 1906—7-ben tártak fel (*Kovács István*: A mezőbándi ásatások. Kvár. 1913.). A név sejteti, hogy ez oldalas helyen, — talán az adós-falviaknak gyakran kellett *felhágniok* valami közös helyhez, amely temető, templom, őrhely lehetett leginkább. Az Örhalomcsúp is ennek a közelében van.

**Felhágóánya* [34] (sz.). — A *Felhágó* [35] alatti út kétoldali lapályának neve.

**Felhágótere* (sz.). 1856: Tul a' Ton az Also Fordulo Határban: A' *Felhágo terin* (sz.). — Tulajdonképpen egy helyet jelöl az előző helynévvel jelzett területtel.

Feljáró. 1742: Az Also Forduloban: A' *Feljárobán* (sz.). — A felsorolásban az Adós szomszédságába esik. Valószínű a *Felhágót* értették rajta.

**Felsőszőlő* [118] (sző.). — A nagyhegybeli nyilak neve.

Felsőszőlő kapunál (sző.). 1733: A' *Felső Szőlő Kapunál* (sző.). — A Felsőszőlő bejáratánál levő nyilakat jelöli.

Felsőtő 1. *Magyarok tava*.

Fingókút. 1733: Uj Bandon a' *fingo Kutnál* vagyon egy kis ház hely, ennek egy felől szomszédja az Ország Uttya, más felől a Patak. 1745: Ujj Bándon (vulgo) a' *Fingo kutnál* a' falu Uttájja és patak között (belsőség). — Ugyanez a belső-

ség 1800-ban a dinnyés kert mellett, a Rácok dombja alatt van leírva (l. a Dinnyés címszó alattiaikat). Tehát e népies nevű kút, azaz forrás a Dinvés nevű falurészben, a Rácok dombja közelében, talán a Büdös tó helyén lehetett. Vagy a forrás vizének szagja, vagy pedig a víz szélhajtó tulajdonsága miatt nevezhették így.

Függő. 1672: Az Also Határban: A' *Függőbe* (sz.). 1756: A' *Függőre* megyen véggel (sz.). — Az Omlás [29] valamelyik meredek szakadását jelölhette.

Függő alatt. 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Függő alatt* (sz.). — A felsorolásban itt is a Halál útja [26] és Kistelek [30] szomszédsága között van, tehát e helynév jelzette terület az Omlásban volt.

**Füzesgát* [38] (r., sz.). 1772: A' Ton innen a' *Füzes gátnál* (sz.). — A Kapus patak balparti részének neve, a Kistelekkel [30] szemközt. A név bizonyítja, hogy a völgy e része is tó volt valamikor és ezt gáttal dűzzasztották.

Füzesgátpataka (p.). 1823: Az Also Forduloban: A' Rosáspadon egy pallag, vic(inusa) a déli végén a' *Füzesgát pataka*. — A Kapus-patak füzesgáttal szakaszának neve.

Füzesstanorok. 1856: A Gerebenesi réten levő *Füzes Tanorok*, melyet Szekeres László ültetett (k.). — Másik helyen Gerebenesi tanorok néven említik.

Gartzejak. 1794: Az Also Forduloban: A' Kigyohagyomás alatt a *Gartzejaknál* (sz.). — Egyszer előforduló helynév, melyet sem magyarázni, sem pontosabban elhelyezni nem tudok.

**Gátorra* [108] (sz.). 1823: A' Felső Forduloban: A' *Gát Orránál* a falu hidján tul levő Föld. Vici

nussi: A' Déli végén a' Too felől a' Popájára ki indulo Eke ut. — A Popájának [106] egy orr-szerű nyúlványa, mely a völgybe mélyen beékelődik és a tó gáttal való megdugását könnyűvé tette.

Gát véginél. 1772: Az Also Forduloban: A' *Gát véginél* (sz.). — A mai Vizimalom [58] nevű helyen volt gát valamelyik végénél elterülő helyet jelölte.

**Gerebenesi akasztófán innen* [77] (sz., l.). 1729: Az Also Határban: A' *Gerebenesi akasztófán inen* (sz.). 1733: A' Gerebenesi Akasztófán belől (sz.). 1791: A' *Gerebenesi Akasztófánál* (sz.). — A Kigyó-hagymáson [70] végigvezető út végénél, a gerebenesi határban van az Akasztófa nevű hely. Ettől a Bánd felé elterülő határrészt jelöli a helynév.

**Gerebenesi erdőnél* (sz.). 1671: Az Also Határban: A' *Gerebenesi Erdőnél* (sz.). — Az Adós [49] határszéli részének a neve. Adóстетő, Adósérce [48] néven is említik.

Gerebenesi kútra járó. 1792: Az Also Forduloban: A' *Gerebenesi Kutra járóban* (sz., k.). — A helynévtérképen elhelyezni nem tudom.

Gerebenesi országútnál. 1756: Az Also határban. A' *Gerebenesi Országútnál* (k.). — Abban az időben az országút a Gerebenesi patak jobbparti részén vezetett Gerebenes felé, míg ma a balparton a Csükmőgy verőfénye [91] alatt. Helynevünk tehát az Árpásvölgy [72] valamelyik szakaszára vonatkozik.

Gerebenesi ösvényen fejjül. 1841: Az Also Forduloban: A' *Gerebenesi ösvényen felyül*, a Nagy Borozda alatt (sz.). — A Kigyóhasv-máson [70] keresztül Gerebenesre vezető rövidítő gyalogút melletti földeket jelölte.

**Gerebenesi patak* (p.). — A Gerebenes felől, a Gerebenesi völgyön [73] végig folyó és a Komlód patakába jobbpartilag szakadó patak neve.

**Gerebenesi rét* [81] (r.). 1782: Az Also Határban: A' *Gerebenesi Rétben* (k.). 1823: A' Gerebenesi Határra rugó két Kaszálóknak... u. m. a *Gerebenesi Rétben*... (k.). — A Setétvölgy [83] alatti rét neve.

**Gerebenesi rét mellett* (sz.). 1844: az Also Forduloban: a' *Gerebenesi Rét* mellett a' Szabo Mihály Tova farkában (sz.). — A tó helyét meghatározni nem tudom, így azt sem, hogy a kérdéses helynév a Gerebenesi rét melyik szélére vonatkozik.

Gerebenesi tanorok l. *Füzes-tanorok*.

**Gerebenesi völgy* [73] (r., sz.). — A gerebenesi határszáltól a Marosiéig [68] terjedő völgy neve.

**Gömbös Gyula-ucca.* — A régi Újbánd-utcának 1940-ben adott hivatalos neve. A nagy államférfi emlékét őrzi [273—251].

Gyárfáskút (f.). 1732: A' Falu végin egv föld a' *Gyárfás kutra* jár véggel. 1794: A' *Gyárfásnál*. 1756: Also határban a' *Gyárfás kutnál* (sz.). — Az Árpás pataka [60] balparti részén volt, az Árpás utcától északra. Ma nincs meg, helyét egy kis, posványos nádas jelzi. Ivókút néven is említik régen. Gyárfás családnevet őrizhet a helynév, bár okmányaink ily nevet Mezöbándon nem említenek.

Gyárfáspataka (p.). 1673: *Gyárfás pataka*. 1742: Az Also Forduloban: A' *Djárfás patakára* megyen véggel (sz.). — A mai Árpáspatak régebbi neve volt. Már 1825—26-ban felváltva használták az *Árpás* és *Gyárfás* nevet ugyanarra a helyre

nézve; ezt a református egyház 1825. I. 31. és 1826. V. 20-i jegyzőkönyve bizonyítja. 1825. I. 31.: Holott is elő adja a' D. Curator 1° Hogy az Ekleziának két fordulóban 3 Darab földet u: a' Szőlő Hidnál való Láb, az Árpásnál és a Felhagóban levő földek az arenda alól kiövéen... 1826. V. 20.: ...négyen együtt ki vevék azon két rendbeli Arendákat t. i. a' Hidegvölgybéli Szénafüvet a' hozzá tartozó tízedekkel és a' Szőlő Hidjánál levő Lábat, a' Gyárfásnál és Felhagóban levő földekkel.

Gyárfásút. 1791: az út a *Gyárfás utnál* elszakadt. — A régi Gyárfás, ma Árpáspatak [60] mentén, a falu nyugati szélén a tóba és innen a Gerebenesi útra lejáró út neve volt. Ez az út ma nincs meg.

Hajdukert végibe (sz.). 1856: A' Ton inneti Fordulóban: A' *Hajdu Kert végibe* (sz.). — A Csorgótere [25] faluhoz közel fekvő részeit jelölte. A Hajdu család nevét őrizi.

Hajdukútnál. 1856: A' *Hajdu kutnál* (k.). — A helynév térképén elhelyezni nem tudom.

**Halálúttján* [26] (ű.). 1669: A' *Halál uttyánál* (sz.). 1745: *Halál uttya*. — A faluból délnyugati irányba kivezető határút neve. A hagomány három magyarázatot is fűz ez út nevéhez. Az első szerint Kistelek és Rózsásfalva lakói ezen az úton vitték halottaikat a közös bándi temetőbe. A második változat szerint két testvér peres dolgot intézni ment a radnóti törvény elébe és ez úton az egyik a másikat agyonütötte. Végül a harmadik a török-tatár dúlások idejébe vezet: ez út mellett véreztek el az Omlás várából az ellenségre lecsapó bándi vitézek.

**Halálúttján alól* (sz.). 1856: a' Ton innetti Fordulóban: A' *Halál*

utján alól (sz.). — A Halál útja [26] nyugati oldalán levő határrészt jelöli.

**Halálúttján belől* (sz.). 1823: Az Also Fordulóban: A *Halál Uttyán belől egy föld* (sz.) 1844: az Also Fordulóban: A' *Halál utján belől* (sz.). — A Halál útja [26] melletti földeket jelöli, a Lekence [32] felől.

Határkapataka [14] (p.). 1614 előtt: *Határka pataka*. 1639: also fordulóba az *határkában* (sz.). 1647: *Határka patakjára* megyen véggel... véc... a *Határkára* menő gyalogösvény (sz.). — A Pap patakjának régebbi neve. Benkő Károly feltételezi, hogy hajdan eddig terjedt Bánd határa és a patak azért viselte a Határka nevet.

Hegyezsomb. 1669: *Hegyes domb* az Also forduló határban (sz.). — Elhelyezni nem tudom, ha csak nem az Omlás valamelyik dombját jelölte.

**Hidegvölgy* [43] (sz., k., l., á., ln., sző., gyű., kt.). 1614 előtt: *hidegh völgyben* (sz.). 1642: *Hideg völgy* (sz.). 1823: Az Also Fordulóban: A' *Hideg völgyben* egy Kaszáló nyíl, véc. a' N. Keleti végénél a' *Hideg völgy* Verőfénves oldala (k.). — A községtől nyugatra fekvő ény.—dk.-i irányú hosszú völgynek és a völgy két oldalának neve. Hűvös léghuzata miatt kanhatta nevét. E kiterjedt határ rész faluszerűen tömörült tanváival, népes állami iskolájával (Bándtól 6—7 km) ma még román fenhatóság alatt van.

Hidegvölgyajja. 1856: A' *Hideg völgy ajján* (k.). — A Szodostanorok [37] körüli határrészt jelölte.

Hidegvölgybe a szőlőnél. 1856: A' *Hideg völgybe a' Szőlőnél* (k.). — A Pálfigödre [47] melletti szőlőről van szó és az e körül elterülő kaszálókról. E helyen ma nincs szőlő.

**Hidegvölgyészka* [42] (sz., k., l.). — A Hidegvölgy északnak fekvő, hosszú oldalának neve.

Hidegvölgyfara, 1669: Az Also Forduló határban A' *Hideg völgy farán* (sz.). — A Hideg völgy hátsó, Gerebenes felőli részének neve volt.

**Hidegvölgyfenék* (k.). 1856: A' *Hideg völgy fenékbe* a' Szekeres László Szőlőjénél (k.). — A völgy felső szakaszán, a palakmenti részeket jelöli.

Hidegvölgy ösvénye mellett, 1856: A' Ton túl levő Also Fordulóban: A' *Hideg Völgy Ösvénye mellett* (sz.). 1714: A' *Hideg völgyben az Ösvény mellett* (sz.). — A Hidegvölgybe vezető gyalogjáró melletti földeket jelölte.

**Hidegvölgypataka* (p.). 1733: A' *Hideg Völgy Pataka* mellett (k.). 1856: Tul a' Ton az Also Fordulóban: A' *Hideg völgy pataka* mellett (sz.). — A Hidegvölgy fenekén végigfolyó és a Kapuspatákba jobboldaltól szakadó p. neve.

**Hidegvölgytető* [46] (sz., k., l., á.). 1673: A' *Hideg Völgy Tetőn* (k.). 1823: Az Also Fordulóban: A' *Hideg völgy tetőn* egy nagy szénafű. Vic. Az Északi szélén kívül a' Gerebenesi határ; a' N. nyugoti végén a' Kapusi határ (k.). — A határ legnyugatibb csücskének neve.

**Hidegvölgytorka* [36] (sző., sz., r., k., gyű.). 1639: *hidek volg torkon* (sz.). 1733: Az Also Forduló határban: A' *Hideg Völgy torkában* (sz.). 1856: A' *Hideg Völgy Torkába* (k.). — A Hidegvölgy bejáratának kétoldali neve. E helyen, a Hidegvölgy pataka balparti részén levő lankás dombon népvándorláskori lemetőt tárt fel 1906–7-ben. dr. Kováts István (l. a *Felhágó* címszónál elmondottakat).

**Hidegvölgyverőfénnye* (l., tn., sző., gyű., sz.). 1671: A' *Hidegh völgy Torokba a' Verőfénybe* (sz.). 1823: Az Also Fordulóban: A' *Hideg völgy verőfényében*, melly a' Hideg völgynek N. Keletre fekvő oldala, egy darab Kaszáló... Vic. Az Északi szélén az úgy nevezett Pálfi gödre között és ezen Canonica gödör között felnyúló élnek közepe végig ki (k.). — A Hidegvölgy délnyugatnak fekvő hosszú oldalának neve, a Pálfi [47] és Sándor Pál szőlője [36] között.

Homorod, 1672: A' *Homorodban* egy hold föld az Tövises Gátnál az Uj Gáton alól (sz.). — Egyszer előforduló helynév. Valahol az Urak tava [62] körül lehetett.

**Homvéd-ucca*. — Gerebenesről jövő és a Vásárhelyi útig terjedő utcának 1940-ben adott hivatalos neve. [363–391. telkek között.]

**Horgas* [110] (sz.). — A Pusztaszőlő [113] és a Madarasi út közötti út neve, talán az út kanyarodó, horgas voltáért.

**Horthy Miklós-tér*. — A Piacnak 1940-ben adott hivatalos neve.

**Hosszúhegy* [94] (sz.). 1669: A' *Hosszu Hegynél* (sz.). — A Csükmőgyben [90] a madarasi határszélig húzódó hegy neve.

**Hulá* [19] (sz.). 1812: A' *Hulánál* (sz.). — A Csender [21] nevű helyet a múlt század elején kezdték *Hulának* nevezni. A név a románok ajkán keletkezett és a hagyomány szerint az 1848-ban ott kivégzett románokkal van összefüggésben. A 48-as kivégzésekre hiteles adat nincs, de maga a helynév ezt megelőzőleg már írásban előfordul. Így a hagyomány a Horaféle lázadáskori esetleges kivégzések emlékét őrizheti. A *Hulá* név

szorosan az Uralyi út mély bevágására vonatkozik. Valami összefüggés a hegy élet nyeregszerűen átvágó út és a *Hula* név között is lehet (l. *Orbán Balázs* i. m. 219. l.-on a malomfalvi *Huláról* mondotakat).

**Hurubáknál* (sz.). 1791: A *Hurubákon hátul* (sz.). 1823: A Felső Forduloban: A *Hurubáknál...* Vicinussi: A Déli végénél egy nagy mosás közt lefolyó Patak (sz.). — A Hurubák útja [93] és Hurubák vagy Jákóbpataka [92] között és körül levő földek neve. Régen e helyen sok dinyét termeltek és az őrzés céljából itt összetákolt *hurubák*-tól (kunyhók) vette nevét a hely.

Hurubákpataka l. *Jákóbpataka*.

**Hurubákúttya* [93] (ú.). — A Csükmőgy dombjai közé félkör alakban felkanyarodó határút neve.

Istendombja (e.). — Orbán Balázs (i. m. 109.) említi e helynevet és a hozzáfűződő hagyományt. Egyebütt nyomát nem találtam. Az Árvák erdejének [137] legmagasabb dombjára vonatkozik. A hagyomány szerint nevét onnan nyerte, hogy a tatárdúláskor az idemenekülteket a sűrű erdőségben megvédte az isteni kegyelem.

Ivókút. 1652: Az kert megett való *Ivo Kuton* fellyül (sz.). 1823: Az Árpásnál a' falu N. Nyugoti—Északi szegleténél... Vic. A' N. Keleti végénél a' falu végénél lefolyó Patak 's azontul egy Ivo Kut. (sz.). — A Gyárfás kútjának régebbi neve.

**Jákóppataka* [92] (p.). 1856: A *Jákobb patakanál* (k.). — Hurubák patakának is nevezik. Inkább csak vízárok a Csükmőgy verőfényében [91]. Nevét nem tudom miféle *Jákóbtól* nyerhette.

**Jákóbréttye* [74] (r.). 1856: A *Jákob rétyinél* (r.). — A Gerebenesi

völgyben [73] a Jákóbpataka be-torkolásával szemközt elterülő rét neve.

Jóidőkút. 1742: Az *Joido* nevezetű *kut* felől való uttzában. 1800: *Joido* nevű *kut*. — Helyrajzilag pontosan meghatározni nem tudom. A *Jóidő*- vagy Csenderpatakához közel lehetett (l. a Dinyés címszó alatti idézetet 1800-ból). A XVIII. században még élt *Jóidő* család nevét őrizte meg e helynév. Orbán Balázs téves olvasás folytán írt *Jvidőt*.

Jóidőpataka (p.). 1856: A' *Jo idő pataka* martyán (belsőség). 1869: Osvát oldal alatt az uton alol *jo idő pataka* mellett (belsőség). — A Felszegben (10. telek) eredő és az Oldal alatt végig folyó p. egyik neve. Csender pataknak is nevezték.

**Kapusibérc* [45] (sz., k.). 1856: A' Hideg völgyben a' *Kapusi Hértzen* (k.). — A szomszédos Mezőkapusról nevezik e helyet.

**Kapuspatak* (p.). — A Komlódnál eredő és Bándon keresztül Kapus felé folyó Komlódpataknak Bándon alóli szakaszát nevezik így.

Kapusra járó út (ú.). 1823: Vic. az Északi végén a' *Kapusta járó út*. U. a. A' *Kapusra járó uton túl*. — A mai Csörgő útnak régi neve a Kiserdő pataka [24] és Csörgő-tere [25] között. Az Omlás szakadásai közt [29] régen ezen az úton jártak Kapusra.

Kapusra járó úton túl. 1823: Az Also Forduloban. A' *Kapusra járó uton túl* (sz.). — A helynév a mai Csörgőterét [25] jelölte.

Kas l. *Kozsba*.

Kálmánykút (f.). 1745: Az Also Forduloban: A' *Kálmány Kuton felyül* a' közép élre jár véggel (r.). — A Középél a Csükmőgyben lehetett, így a kihalt *Kálmán* család nevét őrző kút is valahol ott lehetett.

Kálnoki malom előtt. 1856: A' *Kálnoki malom előtt...* a Tók és a Malom ut szomszédságában (k.). — A mai Vizimalom [58] melletti határrész neve volt. A gr. Kálnoki család nevét őrzi.

**Kálnin János-ucca.* 1940-ben adott hivatalos neve annak az utcának, melyben 1884-ig a református parókia, a templom, a mesteri lakás és iskola állott [A 81—544. telkek közt, a Csender patakon átl].

**Kánonika* [75] (sz., r.). 1823: Az Also Forduloban: A' Gerebenesre menő kisántzolt Ország Úton belől levő Papi *Canonica*. — A Gerebenesi rét [81] és -völgy [73] közötti területre vonatkozó helynév. A közföldek felosztásakor (1786) a református, róm. katolikus és görög katolikus egyház papjai e határrészt is *canonica porcióként* kapták. Innen a név.

Kápolna [52] (sz.). 1614 előtt: Az *Kápolna* végében (sz.). 1733: Az Also határban: A' *Kápolnánál* (sz.). — A Megye réttye [54] feletti magaslat neve. Orbán Balázs feltételezi, hogy Adósfalva kápolnájától nyerhette nevét.

Kápolna alatt. 1797: A' *Kápolna alatt* vagy Pásintos Kutnál (r.). — Tulajdonképpen a Kápolna alatt elterülő Megye réttyére vonatkozó helynév.

Kápolnaészka. — Orbán Balázs (i. m. 208.) említi.

Kápolnafara. 1614 előtt: *Kápolna farában* is tudom, hogy töröt vula Szabo Bertalan egi földet fel. — A Kápolna hátsó, Kígyóhagymás [70] felőli részét jelölte.

Kápolnaódal. 1742: A' *Kápolna oldalban* (sz.). — A Kápolna oldalas részének neve.

**Kápolna-ucca.* — A falu déli részén a Csender és Kiserdő utcát összekötő utca neve. Ezen elneve-

zését 1940-ben kapta az e helyen régebben feküdt római katolikus kápolnáról.

Kápolnaverőfénge. — Orbán Balázs (i. m. 208.) említi.

Kenderesvölgy. 1678: Az Adosban az *Kenderes Völgyön* felyül (sz.). 1742: az Adosban a' *Kenderes Völgybe* (sz.). — A fordulós gazdálkodás idejében a kendert ebben a határrészben termesztették.

Kerekdomb. 1733-ban Ó-Bándon említik. Itt talán a régi református temetődombot [B. tkp. 103] jelölte. 1844-ben a Szőlőben [118] említenek egy Kerekdombot.

Kerekhegy (sző.). 1726: A' *Kerek hegy* nevü Szőlő hegy (sző.). — Az előbb említett Szőlő-beli [118] Kerekdombot, egy lecsuszamlott dombot jelöl.

Kerekhegy alatt. 1733: A' *Kerek hegy alatt* (sz.). — A Kerekhegy alatt elterülő határrészt jelölte.

Kerektónál (sz.). 1671: A' Sugóban a' *Kerek Tonál* (sz.) 1781: A' Csütmögyben egy föld, a' *kerek Tora* jár ki véggel (sz.). — A Sámsondi úttól [99] balra, a Sugó [104] völgyében volt e tó. Ma egy kis, kerek nádas jelzi helyét. Az öregek még áztattak benne kendert.

**Kertekfejje* [6] (sz.). — A falu keleti részén, a kerteken felül levő határrész neve. Régen Osváttetőnek is nevezték.

**Kígyóhagymás* [70] (sz., l., k.). 1642: *Kígyóhagymás* (sz.). 1671: Az Also határban: A' *kígyo Hagymáson* (sz.). 1844: Az Also Forduloban: A' *Kígyóhagymáson*, vicin. alol a' Marosi fiak (sz.). — Az Adós [49] és az Árpásvölgy [72] között, a Kápolnától [52] a Gerebenesi akasztófaig [77] nyúló hegylapály neve. Az e határrészben bőven előforduló kígyóhagyma (vad jácint) nevű növényről kaphatta nevét.

**Kigyóhagymásajja* (sz., k.). 1669: Az Also Forduloban: A' *Kigyo hagimas alatt* (sz.). 1712: a' *kigyo hagymas alyan* (k.). — A Kigyóhagymás tófelőli részének neve.

**Kigyóhagymástető* (sz., k., l.). 1669: Vagyon a' *Kigyohagymas tetőn* egy jo szél föld (sz.). — A Gerebenesi akasztófa [77] körüli határrészt jelöli.

Kijátóhegy [7] (sz., kt.). — A Kertekfeje legmagasabb pontját jelöli a nép ajkán élő, de okmányokban sehol elő nem forduló helynév. A hagyomány szerint régen itt kiáltották ki a hirdetéseket.

**Kincses* [112] (sz., r.). A' Felső Forduloban: A' *Kintsesben* (sz.). — A Szőlőmegett [119] a Komlód- és Szálleleki-patak összetorkolásánál levő magasabb lapály neve. Itt feküdt hajdan Kincsesfalva.

**Kincsesdomb* (sz.). 1642: A' *Kintses Dombon* (sz.). 1733: A' Felső Forduló Határban: A' *Kintses Dombnál* (sz.). — Az előbbi helynév jelzette terület magasabbban fekvő részének neve. E helyen 1938-ban egy sérült római pénzt kaptam, melyen „*concordiae*“ felírás volt csak kiolvasható.

**Kincseskút* (f.). 1856: a' Ton innetti Forduloba: A' Szőlő megett a' *Kintses Kutja* rendibe (sz.). Tovább: A' *Kintses Kút*nál az út hosszába fejjül Szekeres László alól az Ország út (sz.). — A Kincses tóparti részén, a Madarasi út mellett levő forrás neve. A hozzá fűződő mondát Orbán Balázs írja le (i. m. 207). A kút körül fekvő Kincsesfalva keresztyén lakóit Vatha lázadásakor az őshitre visszahajlott székelyek üldözöbbevették; ezek harangjaikat, templomi ékszereiket s magán kincseiket

is nevezett kútba temették el; ott vannak most is s csendes éjeken hallhatni a harangok zúgását, de a bűvölet által kötve tartott harangokat és kincset onnan kivenni nem lehet. — A múlt század második felében a kincs után kutatva, az egykor bővizű forrást úgy összetörték, hogy ma csak egy posványos hely jelzi hollétét.

**Kincseskutan fejjül* (sz.). 1856: A' *Kintses kutan fejjül* (sz.). — A Kincseskút feletti határrészt jelöli.

Kincsesperme. 1732: A' *Kintses Vermibe* (sz.). — A Kincses valamelyik mélyedését jelölhette.

**Kiserdő* [23] (sz., k.). 1671: A' *Kis Erdőnél* (sz.). — A Csorgóterétől [25] a Kistelekig [30], az Omlástól [29] az uralyi határszélig terjedő határrész neve. Valamikor erdő díszlett e helyen, amit a név mellett a hagyomány is bizonyít.

**Kiserdőbérce* (sz.). 1759: A' *Kis erdő bértzin* (sz.). — A Kiserdő hegyéli részét jelöli.

**Kiserdőészka* (sz.). — A Kiserdő északos oldalának neve.

**Kiserdőgödre* (sz., á., k.). 1794: Az Also Forduló határban: A' *Kis Erdő Gödrin* (sz.). — A Kiserdő-patakának [24] felső, időszakos vízárkát jelöli.

**Kiserdőlapossa* (sz.). 1792: A' *Kis erdő lapossán* (sz.). — A Kiserdő térs magaslátának neve a falu déli szélénél.

**Kiserdőn fejjül* (sz.). 1673: A' *Kis Erdőn jelyül* (sz.). A Kiserdő uralyi határszéli részét jelöli.

**Kiserdőpataka* [24] (p.). 1733: A' *Kis Erdő pataka*. 1823: Az Also Forduloban: A' *Kis Erdő pataká*-nak Északi szélére járo Mesteri föld, a' Catholicusok Temetőjével által ellenben. Vic.: A' Déli Végén a' *Kis Erdő pataka*; az Északi végén a' Kapusra járo ut (sz.). 1856: A'

Ton innetti Forduloban: A' *Kiserdő patakára* jároban (sz.). — A Kiserdőéskán eredő és a falun keresztül folyó kevés vizü p. neve. A Szőlő hidján [B. tkp. 421. és 422. telkei között] felül egyesül a Csender patakával, hogy közvetlen a híd mellett ömöljenek bele a Csonkás-patakába.

**Kiserdőtető* (sz.). 1732: a' *kis Erdő tetőn* (sz.). 1781: A' Kis Erdő tetejin (sz.). — Egy helyet jelöl a Kiserdőbércével.

**Kiserdő-ucca*. — 1940-ben adott hivatalos neve a Kiserdőre vezető utcának [68—49. telek].

Kiserdő végibe, 1669: A' *Kis Erdő végiben* (sz.). — A helynév sejteti, hogy az idézett évben mintha még erdő lett volna e helyen.

**Kiserdővölgye* (sz., k.). 1673: A' *Kis Erdő Völgyiben* (sz.). — A Kiserdő pataka [24] völgyét jelöli.

**Kismalomrét* [57] (r., sz.). — A Vizimalom [58] alatti határrész neve.

Kisszőllőhegynél, 1671: A' *Kis Szőlő hegynél* (sz.). — Az Alsó-szőllő melletti földeket jelölhette.

Kistanorok (k.). 1856: A' Balogréten a' *Kis Tanorok* (k.). — A Balogréttyének [39] egy részét jelölte.

Kistekenőzsbérce, 1756: a' *Kis Tekenős Bértze*. — A Pusztaszőlőben [113] egy teknőszerű vápa fellett levő domb bércét, tetejét jelölte.

**Kistelek* [30] (sz., l., tn.). 1668: A' *Kis Telekben* (sz.). 1792: A' *Kis telekben* (k.). — A határnak déli részén, az uralyi határszálen levő déli oldalnak a neve. Ezen a helyen feküdt Kistelekfalva.

**Kistelegbé a patak mellett* (sz.). 1856: a' Ton innetti Forduloban: A' *Kis Telekbe a' patak mellett* (sz.). — A Kistelekpataka körüli határrészt jelöli.

**Kistelegbérce* (l., sz.). 1669: A' *Kis Telek bertzén* (sz.). — A Kistelek Kiserdő felőli magas részének neve.

**Kistelekpataka* (p.). — A Kistelek [30] alján, a Kapuspatákba balpartilag szakadó, kevés vizü patak neve.

**Kistelektető* (l., sz.). 1772: A' *Kistelek tetőn* (sz.). — Egy helyet jelöl a Kistelekbércével.

**Kistelekverőfénye* (sz., l.). 1745: A' *Kis Telek Verőfényében* (sz.). — A Kistelek délnek fekvő oldalának neve.

Kistőfarkán fejjül, 1668: A' *Kis Tonál* (sz.). 1671: A' *Kis To farkánál* a' *Tetőn* (sz.). 1754: A' *Kis tofarkán fellyül* a' *Határka* patakra jároban (sz.). — Az emlékezel szerint a Dombok között [8] volt egy kis tó, melyet — Lazarut Raveca szerint — *Tául popi*-nak (Pap tója) nevezték és a Dálma popi (Pap dombja) mellett volt. Ez a domb, vagy annak egy része a tagosítás előtt református papi kanonika-föld volt.

Kis-ucca, 1856: A' *Kis utzában* egy kis fél telek. — Hogy melyik utca viselte e nevet, nem lehet tudni.

Kiszilicvölgye, 1614 előtt: A' *Rossas pad tetőn az Kiszilicz völgye* felé (sz.). — Az egyszer előforduló helynév kapusi területre vonatkozhatott.

**Komenda* [13] (tn., l., sz.). — A régi Akasztófadomb mai neve. 526 méteres magassági pont. A nép minden háromszögelési pontot *Komendának* nevez. Így van gerebenesi, sámsondi, stb. *Komenda*.

**Komendaódale* [16] (sz.). — A Komenda északos oldalának neve.

**Komlódpatak* (p.). — A Komlódnál eredő patak Bándig terjedő

szakaszának neve. Bándon alól Kapuspatlak a neve.

**Kopocsel* [88] (sz.). 1754: A' Felső Fordulo határban: A' *Kopatselnél* (sz.). 1794: *Kopotsel*. 1820: *Kapacsel*. 1843: *Kopotsél*. 1844: a' Felső Forduloban: A' *Kopatselnél* (n.). 1892: *Kapacsel*. — Román eredetű helynév a *kopácel*, 'szál-fácska' szóból. A madarasi határ e részén van a Csepnőd (1630-ban Csilmoly) nevű erdő; ennek határszéli szálfáitól nyerhette nevét.

**Kopocselúttya* [89] (ú.). — A Csükmőgyúttjának [96] folytatása a Kopocsel felé.

**Kopocselúttya mellett* (sz.). 1856: A' Ton tul levő Felső Forduloban: A' *Kopotsel utja mellett* (sz.). — Az előbb említett határút melletti földeket jelöli.

**Kovácskert* (gyü.). 1669: A' *Kovátskert* (kt.). — A falu délkeleti csücskében levő kertes oldal neve. Lazarus Raveca szerint e nagy kertet a Kovácsok őse egy híres loért kapta réges-régen.

**Kovács Ödön-ucca*. 1940-ben adott hivatalos neve a Csender-utcából balra nyíló és a patakon átmenve az Oldalalja-utcában folytatódó utcának. A falu szülötte, dr. Kovács Ödön (1844—1895) mult századbéli református teológiai tanár nevét viseli.

**Kosba* [61] (különálló falurész). 1733: Az Also Forduló határban: Vagyon a' *Kasban* egy darab föld (sz.). 1762: A' *Kassban* (sz.). 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Kasba* (sz.). 1869: Az új Ország ut mellett *Kasba* magyar mulat(?) (házhely). U. a. Új Ország ut *Kas* magyar mulat. 1872: holnap kezdesse meg a Curator úr a fővény hordást a *Kosba* nevű helyről. — A mult század második felében alakulhatott át a *Kas* helynév

Kosbá-vá. A *Kosba* alak a románból való visszakölcsönzés. A magyarnak a *Kasban* volt földje, a *Kasba* ment dolgozni; ez állandóan hallott magyar ragos alak hatására a román lakosság a helynevet *Koşba* alakban vette át. Ezt kölcsönözte vissza a magyar s ma a hely *Kas* nevére nem emlékszik senki. 1940-ben visszakapta a hely eredeti nevét, de azért lakói most is a *Kosbában* laknak. A falutól nyugatra fekvő, újonnan épült falurész neve.

Kökút. 1642: also forduloban: a' *Köknálnál* (sz.). — Hogy a határnak melyik részére vonatkozott, nem tudom meghatározni.

**Körtefaúttya* [105] (ú.). 1715: A' *Körtvélyfánál való ut*. — A Pópáját [106] északról megkerülő határút neve. A név az út felső végénél volt jó gyümölcsű vadkörtefától (körte) ered.

**Körtefaúttján alól* (sz.). 1856: Tul a' Ton a Felső Forduloban: A' *Körtvefája útján alól* a' Sugo északán (sz.). — A Körtefaúttjától északra fekvő határrész neve.

Középl. 1671: A' *Közép élen* (sz.). — Elhelyezni nem tudom. A Csükmőgyben [90] lehetett.

**Középsőszőlő* (sző.). 1729: A' *Középső Szőlő hegyben* also felső bongorával (sző.). — A Szőlő [118] középső részének neve.

**Kripta* [66] (sz., l., tn.). 1869: Régi Ország ut. Árpás völgy *Kriptánál* magyar mulat (házas telket jelöl.). — A Marosiék [68] feletti domb nevét kriptá alakjától nyerhette. Újkeletű helynév.

Küpuskút. 1725: *Küpus Kut*. 1856: a' Ton innetti Forduloban: A' Csorgonál a' *Küpus kutra* járó föld (sz.). — Valahol a Lackó csorgója körül lehetett.

**Lackócsorgója* (f.). — A falun

kívül, a Kiserdőpataka [24] balpartján levő jó vizű forrás neve. A mult században mellette lakó Bartha László (*Lackó*) nevét őrzi. Egyszerűen Csorgónak nevezik és a Csorgótere [25], Csoró-ucca ettől nyerte nevét.

Lázár-köz (utca). 1869: *Lázár-köz*. — Talán a mai Zsák-utcaát nevezték így az e helyen lakó gr. Lázárokról.

**Lekence* [32] (r., sz.). — A Kapuspatak balparti részén, az országútig terjedő, termékeny határrész neve. A helynév összefüggésben lehet a Kapusi völgy Maros melletti részén fekvő Maroslekence nevű községgel.

Lencsés. 1669: A' Felső Forduló határban: A' *Lencsésben* (sz.). — Az e határrészben termesztett lencséről kaphatta nevét. E növényt ma egyáltalán nem termelik Bádon.

Lucernás. 1856: A' Gerebenesi Tanorok végibe a' *Lutzernás* nevű hely (sz.). — Valahol a Gerebenesi rét [81] mellett levő sz. neve volt.

Lúdasdomb (sz.). 1617: A' *Ludas Dombon* alol (sz.). 1823: Az Also Forduloban: A' *Ludas Domb alatt*, az Omlás Szakadássára le jaro föld (sz.). 1881: A' *Ludas domb alatt* (sz.). — Az Omlás [29] egyik földcsuszamlás révén keletkezett dombjának neve volt. Talán lúdelegelő volt itt.

Luka (l.). 1694: *Luka* (l.). — A bándiak és gerebenesiek között támadt határper iratában fordul elő e helynév.

**Madarasi-út*. 1869: *Madarasra jaro ut*. — Az állomást keletről megkerülő, Mezőmadarasra vezető út neve.

**Magyaroktava* [111] (r., sz.). — A Komlódpatak völgyében, közvetlen a határ szélénél kezdődő és a völgy szélességében húzódó, kb. 2

km hosszú határrész neve. E helyen a mult század végéig tó volt, amely a híres *Bándi tó* néven volt ismeretes. 1648-ban a tó tulajdonosai, a *tósemberek* a közös és fel nem osztható vagyon használatára nézve egymással szerződésre léptek és tótörvényeket hoztak (Székely Nép-lap, Maróvásárhely. 1866. 6—7. sz.). Ezek szerint a tónak tulajdonosa jobbágy, beházasodás útján sem lehetett: ez azt jelentette, hogy évszázadok folyamán a tó kizárólag *magyar* tulajdonban maradt. Nevét e körülményből kaphatta. A tósemberek tótörvénye 1857-ig, tehát több, mint 200 évig volt érvényben; ekkor közmegegyezés, de felsőbb nyomás következtében is székelykereszturi Kovács János feladabolta a tót. A két századot túlét testből 32 kis és ugyanannyi nagy nyíl hasadt ki és ment a birtokosok magántulajdonába. A víz ekkor már sekély volt, de azért még sokáig halásztak benne. Aztán ezen a tón is beteljesedett a mezőségi tavak végzete. A csekély esésű völgy fenekét feltöltötték az áradások, míg végre a gáttal egy szintbe került a fenék, és a tó megszűnt. Száraz években hatalmas mennyiségű szénát kiad a kövér tófenék. Az utóbbi évek különösen bőséges csapadéka miatt tójellegét kezdi visszakapni; buja sás- és nád-erdő verte fel.

Malájistya [20] (sz.). 1856: A' *Malaistyában* az Ökörtilalmas szélire járó lábban (sz.). — A beköltöző ruménség adta e nevet a vízenyős (r. *málájste*) helynek, melyet azelőtt Csendernek neveztek. Ma ez a neve is feledésbe ment.

Malajistyatető (sz.). 1856: a' Ton inneti forduloban: A' *Malaistyá Tetőn* (sz.). — Az előbb említett terület uralyi határszéli neve lehetett.

Malomba járó út. 1869: *Malomba járó út* (ú.). — A mai Malom-uccának régebbi neve.

Malomfarán. 1772: A' Ton tul a' *Malom farán* (sz.). — A Vizimalommal [58] átellenben, a tón túl is volt egy malom. Az e mögött levő földeket jelölte.

Malomódal. 1742: *Malom oldalon* (sz.). — A Malomtető [28] tóra néző oldalát jelölte.

Malomösvényin fejjül (sz.). 1669: *Malom ösvénye.* 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Malom ösvényin fejjül* (sz.). — A Malomtető [28] környékén lehetett valahol az a gyalogjáró, mely a Vizimalomba vezetett és amelytől a helynév származik.

**Malomtető* [28] (sz.). 1673: *Malom Tető* (sz.). 1794: Az Also Forduloban: A' *Malom Tetőn* (sz.). — A régi vizimalommal szemközt levő tető neve.

**Malom-ucca* [27] (ú.). — A falu nyugati részén, a régi vizimalomhoz vezető út neve; 1940-től hivatalosan is így nevezik.

Malomút [27] (ú.). 1856: A' Kálnoki malom előtt... A' Tók és a *Malom út* szomszédságában (sz.). — A Malom-utca falun kívüli folytatásának neve.

**Marasest* [68] (tanyacsoport). — Az elnyomatás huszonkét esztendeje alatt általánossá vált neve a *Marosiék* nevű helynek. Közeli példája annak, hogy milyen könnyen és gyorsan átvesz a falu magyar lakossága egy teljesen idegen helynevet és mond le az ősről. A világháború egyetlen rumén győzelemhelyének, *Mărășesti*-nek nevét húzták rá ruménjeink (nem hivatalosan) a rokonhangzású Marosiék helynévre.

**Margitkút:* — A református temető háta megett, a vasútvonal

mellett cementbe épített csorgó neve. Az egyik vasúti mérnök elhunyt leányának emlékét őrzi.

**Marosiék* [68] (tanyacsoport). — A Gerebenesi völgy [73] alsó szakaszának neve, a Kripta [66] alatt. A ma már csak egy tagot számláló Marosi-család ősfészke volt e határrész. Külön állami iskola működik e helyen, százon felüli gyermeklétszámmal. Még román fennhatóság alatt áll. E helyet a magyarok is inkább *Marasesti*-nek hívják.

**Marosiékon alól* (k.). 1856: A' *Marasiékan alól* levő Kaszáló rész. — A Marosiék [68] alatti rétek neve.

Megyelábja (sz.). 1856: A' Ton inneti Forduloban: A' Pap patakjánál a *Megye lábja* jár véggel (sz.). — A református egyház földjének neve. Hat lábból állott és valahol a Pappatakja [14] mellett feküdt.

Megyeerdeje l. *Paperdeje.*

**Megyerettye* [54] (r., sz., kt.). 1794: A' Pásintos Kutnál lévő *Megye Rettye...* mely a' T. Toth Pál ur Tanorogjával határozódik (r.). — A református egyház (megye) rétje volt a tagosításig.

Megyetövisesse (e.). 1866: A' *Megye tövisesse* (l.). — A református egyház mai akácerdejének, — melyet 1900-ban ültettek, régebbi neve.

**Mester-ucca.* 1893: *Mester utca.* — A Vásárhelyi-útból déli irányba nyíló girbe-gurba utca neve. Alsó szakaszát (194. és 117. telkek között) *Tyukszér utcának* hívták régen. 1884-ig a 82. telken állott mesteri (református kántortanítói) lakásról nevezték így. Ma a 194. és 117. 118. és 103.: 82. és 84. telkek között kigyózó utca hivatalos neve.

Méhésznél (k.). 1844: A' Hideg

völgyben a *Méhésház* (k.). — A Hidegvölgyben, de a határ más részeiben is, a múlt században több méhészház volt. Egy ilyen méhészház melletti kaszálót jelöl a helynév.

**Mokája* [101] (sz.). 1794: a *Mokájánál* (sz.). 1856: A' Ton túl a felső Fordulóban: a' *Mokájánál* (sz.). — A Komlódpatak jobbparti csücskének neve, a madarasi határszélben. „Mok” és „áj” összetétele lehet a helynév s ha az előtag személynév, úgy *Mok völgyét* jelent. A helynév a szomszédos madarasi határrészre is vonatkozik.

**Mokájafára* (sz.). 1856: A' Ton túl levő Felső Fordulóban: A' *Mokája Farán* (sz.). — Az előbbi helynév jelzette területet északi részének neve.

**Mokájaúttya* [102] (u.). — A Mokája és Magyarok tava [111] közötti határút neve.

**Mokájaúttya mellett* (sz.). 1856: Tul a' Ton a Felső Fordulóban: A' *Mokája útja mellett* (sz.). — A Mokájaúttya melletti földeket jelöli.

Monostó l. *Uraktava*.

**Mozsnyág* [71] (sz., á., l., gyü.). — A múlt század első felében keletkezett helynév, a Kigyóhagymás [70] és Gerebenesi völgy [72] között. *Mosneag* román családnévtől származik.

**Mozsnyákhiggyán től* (sz.). 1844: Az Alsó Fordulóban: A' *Mozsnyág hídján túl* A' Gerebenesi ut hosszába (sz.). — A Mozsnyágpatakán átvezető híd melletti szántók neve.

**Mozsnyákkúttya* (cementbe épített csorgó). — A Mozsnyágban [71] levő csorgó neve. A Mozsnyág elnevezés eredetileg e kútra vonatkozott.

**Mozsnyákkúttján fejjül* (sz.). 1807: A' *Mosnyág Kutján felyül* az

Árpás völgyben (sz.). — A Mozsnyákkúttya és Kigyóhagymás [70] közötti határrészre vonatkozik.

Mozsnyágon fejjül l. *Mozsnyákkúttján fejjül*.

**Mozsnyákpataka* (p.). — A Mozsnyágon [71] keresztül vezető időszakos vízfolyás neve.

Nagyborozda alatt (sz.). 1844: A' Gerebenesi ösvényen fejjül a' *Nagy Borozda alatt* (sz.). — A Kigyóhagymás összefüggésébe tartozó dűlő neve. A helynévtérképen elhelyezni nem tudom.

Nagy Józsefné szőlője (szö.). 1856: Tul a' Ton az Alsó Fordulóban: A' Csorgó Szakadásába a' *Nagy Józsefné Szőlőjén alól* (sz.). — A Nagy József dűlő felesége nevét viselő helynevet elhelyezni nem tudom.

**Nagymalomrét* [56] (r., sz.). — A Vizimalom [58] alatt, a Kapus-patak jobbpartján levő határrész neve.

Natyszőlő alatt (sz.). 1794: A' Bándi *Nagy Szőlő alatt* (sz.). — A Szőlő [118] felső részét nevezték Nagyszőlőnek; az ez alatti határrészt jelölte.

**Nagy-ucca*. 1742: *Nagy uttza*. 1869: *Nagy utca*. — A Vásárhelvi útból jobbra nyíló és a Csender-utcáig terjedő utca neve [A 208—236. telek]. A többi apró utcák mellett terjedelmesebb voltáért kapta a nevét. Ma hivatalos neve.

**Nagyvölgy* [1] (sz., r.). 1642: *Nagy Völgy*. 1733: A' Felső Forduló határba: A' *Nagy Völgybe* (sz.). — A falu mellett keletre, dél-észak irányba huzódó völgy neve. E völgyet *nagynak* helyi viszonylatban sem lehet mondani.

**Nagyvölgydombja* (sz.). 1823: A' *Nagy völgy Dombján* levő Papi föld, melynek vicinussai: Az Északi végén a' Nagy völgy Kutja felől

Szabo Ferenc... a' Déli végénél az Ökörtilalmas fölől lefolyó Határkapata (sz.) — A Nagyvölgytető [4] alsó, dombalakú részét jelöli. Ezt hívták Papdombjának.

Nagyvölgyfejénél. 1842: A' *Nagyvölgy fejénél* (sz.). — A Nagyvölgy déli részének neve.

**Nagyvölgykúttya* (f.). 1856: Az Osvát Oldalra járó láblan a' *nagyvölgy kútján* fejjül (sz.). — Az egykor igen használt forrásnak helyét ma egy kis kerek nádas jelzi a Nagyvölgyréttében [2].

**Nagyvölgykúttyán fejjül* [5] (sz.). — Az előbb említett helytől keletre elterülő határrész neve.

**Nagyvölgy pataka* (p.). — A Nagyvölgyben [1] északi irányba folyó kevés vizű patak neve.

**Nagyvölgyre járó út* [3] (ú.). 1823: a' *Nagy Völgyre járó Úttal* edgyütt. — A Vásárhelyi útból a falu keleti szélénél északi irányba nyíló határút neve.

**Nagyvölgyréttye* [2] (r.). 1823: a' *Nagy Völgy Réttye*. — A Nagyvölgy országút melletti lapályának neve.

**Nagyvölgytető* [4] (sz.). 1713: a' Határka patakra járó *Nagyvölgytetőn* (sz.). — A Nagyvölgytől [1] délkeletre fekvő határrész neve.

Ó-Bánd. 1716: Új és Ó-Bándot megkülönböztető patak. — A Kiserdő patakának [24] jobbparti részét nevezték Ó-Bándnak, a XVII. században kiépülni kezdő Új-Bánddal szemben.

Oláhczinteremnél [22] (sz.). 1733: *Oláh Templomra jár véggel* (sz.). 1792: *Oláh Czinteremnél* (sz.). 1823: A' *Disunitusok Temetődombjok tetején* (sz.). 1856: Az *Oláh Czinteremre véggel jároban* (sz.). — A különféle idézetek egy helyet jelölnek, és pedig a falu déli szé-

lén, a görög keleti temetőn kívüli határrészt.

**Oldalajja-ucca*. — A Vásárhelyi útból déli irányba kiágazó és az Osvátoldal [B. lkp. 512.—548. telkei] alatt húzódó utca neve. [A 471—551. telkek között].

**Omlás* [29] (sz., l., tn., á., k.). — A falutól délnyugatra, az uralyi határszélben lévő omladós hegyrésznek neve. Tetején állott hajdan a *Bándi-vár* vagy *Omlás vára*. Ma nyomuk sincs. A nagy földcsuszamlások régebben római és XVII.—XVIII. századbeli pénzeket, hadi szerszámokat vetettek felszínre. A nép ajkán ma is élő regeszert az Omlásban hündérek laktak, akik alagútakon jártak éjjelente a tóra fürödni és az arra járókat megtáncoltatták.

**Omlás alatt* [31] (sz.). 1617: Az *Omlás alatt* (sz.). 1781: *Omlás alatt*. 1801: Az *Omlás alatt* egy darab Szántó föld vic. alol az ut. — Az Omlás és a Kapusi út között levő területet jelöli.

**Omlásdereká* (sz., tn.). 1823: Az Also Fordulóban: Az *Omlás Derekán* alol két föld. vic. A' N. Keleti végénél egy forrás folyamattya (sz.). — Az Omlás [29] és Omlás alatt [31] között levő szántók és omlásos helyek neve.

**Omlásodal* (sz., l., tn.). 1671: *Omlás oldal* (sz.). — Az Omlás [29] oldalas részeit jelöli.

**Omlástető* (sz.). 1614 előtt: az *Omlás tetőn* egy szélj föld (sz.). 1794: *Omlás tető*. — Az Omlás [29] hegyélét jelöli.

**Osvátóda* [B. lkp. 512—548. (telkek, gyü., kt., e.). 1776: *Osvát Oldala* alatt (sz.). — 1785-ig közföld volt, akkor osztották fel nova sessiókra. Az Osváth család nevét tartotta fenn a helynév.

Osvátóda észka [7] 1745: Az

Osvát oldala észkán (sz.). — A Kerlek feje [6] nevű helytől keletre elterülő határrész neve volt.

**Osvátódarra járó láb* (sz.). 1856: *Osváth oldalra járo lábban*, a' Nagy Völgy Kutan fejjül (sz.). — Egy helyet jelöl az előbb említett helynévvel.

**Osvátútató* [7] (sz.). — Az Osvátódal kerlek feletti részének neve. 1669-ben Osvát hegy néven említik.

Ökörtilalmas [17] (sz.). 1801: A' nagy dombok között Szántó, alább egy felske farku föld, melynek az *örök tilalmas* felől való végén egy nagy domb vagyon. 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' Csender tetőn az *Ökörtilalmas* szélébe (sz.). — A régi országút [18] és az uralyi határszél közötti északos oldal neve volt. A tagosítás előtt a határ e része is legelő volt, hol az ökörcsorda nem legelhetett.

Örhalomcsúp. 1725: Az *Örhalomcsúpon* (sz.). — Az Adós [49] valamelyik magaslatát jelölte. Orbán Balázs (i. m. 108) szerint a Halom nemnek örhelye volt itt.

Padkaré (sz.). 1673: *Padkaré* (sz.). 1754: A' Sószeken fellyül a' *Pad karén* a' Verpelötzen (sz.). 1823: A' Felső Forduloban: A' *Padkarén* lévő föld, melynek vicinusszi: ...a' Déli végénél egy vak arok (sz.). 1842: *Padkaré* (sz.). 1869: *Padkaré* (sz.). 1881: *Padkaré* (sz.). — Helyét a térképen pontosan meghatározni nem tudom. Írásainkban még 60 évvel ezelőtt előfordul, ma nincs öregember, aki emlékeznék a *Padkaré* helynévre. Ha a helynevet a *pad* és a *karé* tagra bontjuk és ez utóbbin *karéj*-t, félkört értünk, akkor a Verpelőc [127] és Cigófája [129] közt határt képező *karéj* alakú magaslatra, *pad*-ra vonatkoztathatjuk. Ez a hely valóban a ma is emlékeztethen

levő sószeken (csak ezt nevezhették Sószekeknek!) felül van, tehát az 1754-i adat is erre a helyre mutat.

**Palló-ucca*. 1940-ben adott hivatalos neve a Vásárhelyi útát és Szőlő-uccát összekötő utcának. Nevét a Kiserdőpataka alsó részét átszelő pallójáról kapta [A 173—241. telek].

Papája l. *Popája*.

Papájatető l. *Popájatető*.

Pabdombja ~ r. *Dálma popi*. — A Dombok között [8], a Pap patakja [14] mellett egy dombnak neve volt. A domb, vagy annak egy része a református lelkész kanonikája volt a tagosítás előtt.

Paperdeje [11] (e.). 1673: *Pap erdeje*. 1687: Az Vásárhelyre menő ország utlya a' hol által megyen, vagyon egy erdő Papé, azon *Pap erdeje* között egy darab kaszáló fű vagyon. 1794: *Pap Erdeje*. — Ma *Megyeerdeje*, vagy *Etyházerdeje* a neve. A *Paperdeje* név a mai cserés részre vonatkozott; ezt öserdőnek is nevezik, hogy a mellette levő és 1900—3-ban, a Tövissek köze nevű helyre ültetett akácerdővel szemben. A *Paperdeje* szolgáltatta régen a református lelkész kepefáját; innen a neve.

**Pappatakja* [14] (p.). 1772: A' *Pap Erdő patakánál* (sz.). 1794: A' *Pap patakjánál* a' Megye lábujára jár véggel (sz.). 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Pap patakjánál* (sz.). — A Határka patakának a XVIII. század végén keletkezett neve. A Dálma popi-nál (*Pap dombja*) eredő és a *Pādurea popi* (*Pap erdeje*) alatt elfolyó Határka patakának a XVIII. és XIX. század fordulóján többséget elérő rumén-ság *Părăul popii* nevet adott, amit *Pap patakja* néven kölcsönzött vissza a magyar. Ma csak ezt a nevet ismerik.

Paptőja. ~ r. *Tăul popii.* — A megett [119], a Kínésben [112] a református lelkészi kanonikát nevezik így.

Paptőja. ~ r. *Tăul popii.* — A Dombok között, a Pap dombja mellett volt egy kis tavacska; ezt a rumének *Tăul popii*-nak azért nevezték, mert itt kanonika porciója volt a református lelkésznek.

**Pálfi* [47] (sz., l., á., tn.). 1678: *A' Pálfi* Imre völgye torkában (k.). — A Hidegvölgy [43] gerebenesi határán a verőfényes oldal neve. A maig is élő Pálfi család nevét őrzi e helynév.

**Pálfigödre* (á., sz., l., tn.). — A Pálfi gödrös részének a neve.

**Pálfigygya* (hid). 1856: *A' Pálfi Hidjánál* egy Telek, szomszédjai délről az Ország út, nyugotrol a' Patak. — A B. tkp. 242. és 239. sz. telkei közt a Kiserdőpatakán épült híd neve. A 242. telek Pálfi tulajdon volt; innen a név.

**Pálfitető* (sz., l.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduloban: *A' Pálfi Tetőn* (sz.). — A Pálfi felső, határszéli részét jelöli.

Pápista templomnál (sz.). 1762: *A' falun kívül, a' Pápista Templomnál* (sz.). — A régi római katolikus templom körüli helyek neve volt. Ez a templom 1727-ben épült, a mai római katolikus temető mellett és csak néhány évtizedig állhatott fenn, mert 1802-ben (egyházközségi levéltár B. VIII. 5. sz.) már azt említik, hogy régen elpusztult.

Pázsinteskút [53] (kút). 1673: *Pasintos Kut.* 1801: *Pásintos Kut.* — Ma is meglevő, de e nevet nem viselő kút neve a Kápolna [52] alatt.

Pázsinteskút környéke (r.). 1797: *A' Pasintos Kut Környékében* (r.). — A Pázsinteskút körüli rétek neve volt.

Péntekódal. 1725: *Péntek Oldal* (sz.). — Holéte ismeretlen.

Piac-sor. 1869: *Piacz sor.* — A mai Horthy Miklós-tér egykori neve.

Piac-szer. 1711: *Piatz Szer.* — A Horthy Miklós-tér, vagy röviden Piac, régi neve.

**Popája* [106] (sz.). 1672: *Pap Aja.* 1677: *Pap Aja.* 1678: *Pap ájján.* 1733: *Popája.* 1742: *Papája; Papáján; Popajan; Popája.* 1772: *Papája.* 1823: *A' Felső Forduloban: A' Popáján* (sz.). 1856: Tul a Ton a' Felső Forduloban: *A' Popáján* (sz.). — Amint az idézetek mutatják, a helynév eredetileg *Papája* (áj „völgy”) volt. A XVIII. század folyamán okleveleink már felváltva említik. Ugyanabban az összeírásban 1742-ben egyik helyen *Papája*, másik helyen *Popája* van. A XVIII. század folyamán beözönlő rumén jobbhágyság fülének idegenül hangzott a név és ajkán *Popájává* alakult át. Ahogy az *áj* ősrégi magyar szót kezdte elhagyni a magyar és a *völgy*-et használta helyette, a *Papája* is érthetetlen lett számára s a rumén nyelvhez idomult *Popája* kifejezést vette át. A református lelkésznek itt volt kanonikájáról nevezték a hegy tetejéről lejövvő völgyecskét *Pap ájjának*, azaz *Pap* völgyének. A katonai térképen *D. Popoi* név van.

**Popája alatt* (sz.). 1733: *A' Popája alatt* (sz.). — A *Popája* [106] alsó részeit jelöli.

**Popájabérce* (sz.). 1671: *A' Popája bertzin* (sz.). — A *Popája* [106] Csükmőre [90] felőli élet jelöli.

**Popájaészka* (sz.). 1844: *A' Felső Forduloban: A' Popája Eszkán* (sz.). — A Körtefaúttya [105] által megkerült északos oldal neve.

**Popájagödre* (sz.). 1791: *A' Po-*

pája Gödrin (sz.) — A' Popáján egy gödrös rész neve.

**Popájaoldal* (sz.). 1671: *Popája oldal* (sz.). 1823: A' *Popája oldal* ban az Egerházi Tova felett (sz.). — A Popájának a Gátorrán [108] felüli, oldalas részének neve.

**Popájalere* (sz.). 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Popája terin* (sz.). — A Popája tőfelőli teres részének neve.

**Popájatető* (sz.). 1669: A' Felső határban a' *Papája tetőn* (sz.). 1856: A' Ton tul a' Felső Forduloban: A' *Popája tetőn* (sz.). — A Popájaúttya [107] végén levő magaslát neve.

**Popájaúttya* [107] (ú.). — A Popáján felyezelő határút neve.

Popájaverme. 1745: A' *Popája verme* (sz.). 1791: A' *Popája vermin* (sz.). — A Popája gödrével egy helyet jelölhetett.

**Popájaverőfénje* (sz.). 1791: 1791: A' *Popája verőfényén* (sz.). 1844: A' Felső Forduloban: A' *Popája verőfényén* a' Nagy Borozda alatt (sz.). — A Popája déli oldalának neve.

**Pusztaszőlő* [113] (sz., l.). — A mai Szőlő [118] nyugati folytatása, a faluval szemközt oldalsan. A XVII. században itt volt a Fejedelem szőlője, mely a következő században pusztulhatott ki.

**Pusztaszőlő alatt* (sz.). 1823: A' Felső Forduloban. A' *Pusztaszőlő alatt* Mesteri föld. Vicinuss: a' N. Nyugoti végén alol az Ország Utja a' Falu mellett (sz.). 1844: A' *Pusztaszőlő alatt* a' Borso Szerben (sz.). — Az előbbi helynév jelzette terület és a Borsószer [115] közti déli lapály neve.

Pusztatemető [B. tkp. 103]. — A régi református temetőt nevezték így felhagyása után. A XVIII. század közepén hagyták fel.

Rácogdombja [B. tkp. 511.] (temető). 1733: Vagyon a' falu végén a' *Rátzok Dombjánál* más Sessio. 1758: A' *Rátzok dombja* felölli való résziben a' falunak (telek). 1823: A' mostani Temető helyly az úgy nevezett *Rátzok Dombja* a' falunak N. Kelet-Déli szegelete felölli. — A mai református temetőnek egy dombját nevezték így, mert a Bándot megtámadó, de levágott rácokat ide temették el a XVII. század elején (Orbán Balázs i. m. 210).

Rápolthiggya. 1714: A' *Rápolti hidgyánál* (sz.). — Helye ismeretlen.

Remekesvölgy. 1671: Az Adosba a' *Remekes Völgyre* megy véggel (sz.). 1725: *Remekes Völgyben* (sz.). — Pontosabban meghatározni nem tudom.

Régi csorgón fejjül (sz.). 1823: A' Felső Forduloban: A' Nagy Völgyre folyó *régi Csorgon feljül*, most ott források vagynak omlások között (sz.). — A Nagyvölgy [1] középső szakaszán lehetett valahol a helynév által jelölt terület.

Régi országút. 1869. *Régi Ország út*. — Marosvásárhelyről a Paperdejénél [11] érte el a bándi határt. A Dombok köze tetején vezetett [18] a falu déli széléhez és a Csender-, majd a Malom-utcán át a Gömbös Gyula-u.-ba ért. Innen a Horthy Miklós-téren keresztül le-tért az Állomás-utcába, hogy ebből a Honvéd-utcán Gerebenes felé forduljon.

**Rókajukaknál* [97] (sz.). 1669: A' *Rokaliknál* (sz.). 1763: A' *Rókajuknál* (sz.). 1729: A' Csükmölgyben a' *Roka Lyuknál* (sz.). 1781: A' *Roka Juknál* (sz.). 1844: A' Felső Forduloban: A' Csükmölgybe a' *Roka Jukaknál* (sz.). — A Csükmölgyben egy rókától összejukagott hely körüli határrész neve.

Rókajukóda. 1714: A' *Rokajuk*

olala (sz.). — A *Rókajukaknál* [97] nevű határrész oldalas helyét jelölte.

**Rókajukon fejjül*. 1668: Az *Roka jukon felyül* (sz.). — A *Rókajukaknál* [97] nevű helytől keletre, az él felé terjedő határrészt jelöli.

Ropó. 1614 előtt: Az *Határka pataka* mellett az *Ropoban* (sz.). 1654: A' felső fordulóban: A' *Ropoban* (sz.). — Helyét az idézetnél pontosabban megjelölni nem tudom. Valószínű a *Határka pataka* [14] (ma *Pap patakja*) melletti dombokra vonatkozott a helynév. (L. *Ady László: Magyarkapus helynevei*. ErdMúz. XLVI. I. 90.).

**Rózsáspad* [40] (sz., k., nő.). 1669: A' *Rosas Padon* vagyon egy hold föld (sz.). 1823: Az *Also Forduloban*: A' *Rosas padon* egy palag. *Vicinussi*: a' Déli végén a' *Füzes gát pataka*. A' Déli végétől, melly határozódik a' patakban vagy *Toban*, egy száraz *Dombnak teteje* aránt ... méretetvén ... (sz.). — A *kapusi határszélen*, a *Kapus-patak* (itt *Füzesgát pataka* néven említve) jobb partján levő *pad* szerű magaslat neve. Itt feküdt hajdan *Rózsásfalva*.

**Rózsáspad alatt* (r., sz.). 1614 előtt: a' *Rosas pad alatt* (n.). 1733: A' *Rosas Pad alatt* (k.). — A *Rózsáspad* alsó, tőfelőli részét jelöli.

**Rózsáspadódala* (sz.). 1669: A' *Rosas Pad oldalán* egy szántó föld. A *Rózsáspad* északnak fekvő oldalának neve.

Rózsáspatpaggya (sz.). 1856: Tul a' Ton az *Also Forduloban*: A *Rózsás pad padján* a' fel felé járó földek közt (sz.). — A helynév képződés érdekes esetét látjuk. A törzshelynév eredetileg erre a *padra* vonatkozhatott. Lassanként a nevet a mellette, körülötte levő földekre is vonatkoztatták, úgy, hogy idők

multával az egy kiterjedt határrészt jelölt és így a *pad*-szerű magaslat megjelölése céljával keletkezett e helynév.

Rózsáspattekenyőse. 1871: A' *Rózsás pad tekenyőse* (sz.). — Egy teknőszerű mélyedés neve. *Teknős* néven is emlílik.

**Rózsáspattere* (sz., k.). 1733: A' *Rosas Pad térségében* (sz.). 1856: Tul a' Ton az *Also Fordulo Határbán*: A' *Rózsás pad terin* (sz.). — A *Rózsáspad* [40] alján levő, teres határrész neve.

**Rózsáspattető* (sz., k.). 1671: A' *Rosas pad tetőn* (sz.). 1733: A' *Rosas Pad teteje* (sz.). — A *Rózsáspad* [40] legmagasabb, nyugati részének neve. *Rózsástetőnek* is emlílik.

**Rózsáspadverőfényje* (sz., sző.). 1823: Az *Also Forduloban*: A' *Rózsáspad Verőfényében* (sz.). — A *Rózsáspad* [40] délkeletnek fekvő oldalát jelöli.

Rózsáspatak (p.). 1682: A' *Rosas Patakban* vagyon egy szántó föld. — Vagy a *Rózsáspad* oldaláról lejáró valamelyik vízfőrk, vagy a *Kapuspatak* itteni szakaszának neve volt.

Rózsástető (1668) I. *Rózsáspattető*.

Sámsondi útnál (sz.). 1671: A' *Sámsondi Ut*. 1733: A' *Sámsondi Utnál* (sz.). — A *Sámsondi út* (ma *Sugó úttya* [99]) melletti földet jelölte.

**Sáncolláb* [76] (sz., l.). — A *Kievóhagymás* [70] és *Vargajuk* [76] közötti határrész neve. Az egyes lábak között sáncok képeztek a határt.

**Sándor Pál szállója* [36] (sző., gyü.). — A *Hidegvölgytorka* nevű helynek egy része. A szőlődomb tetején volt az a bronzkori telep és népvándorláskori temető, melyet

1906—7.-ben tártak fel (L. Felhágó címszónál). A szőlő egykori tulajdonosának nevét őrzi a helynév.

Sepsirét. 1844: Az Also Forduloban: Az Adosba a' *Sepsi réten* felelül (sz.). — Az Adós réttye valamelyik részének neve volt. A helynév a kihalt Sepsi család nevét őrízle meg.

**Setétvölgy* [83] (sz., l., k.). 1671: *Sötét völgy*, 1672: *Setét völgy* (k.). 1733: *Sötét völgy* (k.). 1796: A' *Setét völgybe* Canonica portioha adattatott földnek a' Gerebenesre le-járo uton tull levo része (sz.). 1892: *Setét völgy*. — A Derekujjában [85] a Gerebenesi rétre [81] néző völgyes oldal neve. A *setét* jelző a völgynek vagy talajszinére, vagy bizonyos időben való setétségére vonatkozik.

**Setétvölgyverőfénye* (sz.). 1856: Tul a' Ton a Felső Forduloban: A' *Setétvölgy verőfényin* a' padon (sz.). — A Setétvölgy délnek fekvő oldalát jelöli.

**Setétvölgyfara* [82] (sz., k.). 1673: A' *Setét Völgy Farán* (k.). 1801: A' *Setét Völgn farán* kaszálohol rontatott egy föld, mellybe haszonatlan csupok is vagynak. — A Setétvölgy gerebenesi határszéli részének neve.

Sóskútnál [120] (sz., k.). 1856: A' *Soos Kutnál*, Szálteleki határszélben (k.). — A sóskútra bezárlható épületet a falu közönségével megegyezve, br. Henter József építtetett 1830-ban. Az állami törvényeknek megfelelően használták. Meghatározott napokon és mennyiségben vihetlek az emberek sósvizet. Sótartalmára jellemző, hogy „a puliszka éppen megfőtt benne”. A Bach-korszakban pusztult el. A község 1904 és 1907-ben kísérletet tett újból való megnyitására, de a jó szándékból nem lett semmi. A

helynév e sóskút körüli földeket jelölte.

Sószék. 1733: *Soo Szék*, 1745: *So Szék* nevű helyben (sz.). 1754: A' *Soszéken* fellyül a' Pad karén, a' Verpelőtzen (sz.). — A helynév utótagja, a *szék* itt mocsarat jelent (Vö. *Szabó T. Attila*, MNy. XXXV, 166—73). E szerint a *Sószéket* annak a sóskútnak és körülötte volt mocsárnak a helyén kereshetjük, melyet tulajdonosa a Verpelőc és Cigófája között, a mai országút mellett [128], a fináncok kellemetlenkedései miatt a múlt században betömetett. A helyét ma is mutoztatják, de ott már száraz minden.

Sövénykútnál. 1733: A' *Sövény kutnál* (sz.). — Elhelyezni nem tudom.

**Sugó* [104] (sz., k.). 1651: *Sugo*, 1652: *Sugo*, 1733: *Sugo*, 1745: A' *Sugoban* (sz.). 1856: A' Ton tul levő Felső Forduloban: A' *Sugoba* (sz.). — Terjedelmes határrész neve a Magyarok tavától [111] északra. Itt, a tó jobbpartján feküdt az elpusztult Sugófalva.

**Sugóberce* [98] (sz.). 1733: A' *Sugo bértzin* (n.). — A Sugó és Csükmőgy [90] közötti hegyél neve.

**Sugóészka* (sz.). 1794: A' *Sugo Észkán* (sz.). — A Körtefaúttjától [105] észak-keletre fekvő oldal neve.

Sugókúttjánál (sz.). 1673: A' *Sugo Kuttyánál* (sz.). 1742: A' *Sugo Kuttyánál* (sz.). — A Sugóvölgyben levő forrás melletti földeket jelölte.

Sugókúttján fejjül. 1671: A' *Sugo Kuttyán fejjül* az oldalba (sz.). 1733: A' *Sugo Kuttyán fellyül* (sz.). — A Sugókúttya feletti oldalt jelölte.

**Sugópataka* (p.). 1781: *Sugoban* a' *Sugo patakjára* le járo földek (sz.). — A Sugóvölgyén végigfolyó

és a Komlódpatakba szakadó, keves vizű patak neve.

**Sugórétye* (r.). 1856: A' *Sugórétyin*. — A Magyarok tava [111] és Sugótere [103] közti rétek neve.

**Sugótere* [103] (sz.). 1792: A' *Sugo Teriben* (sz.). 1794: A' *Sugo Teriben* a' Mokája felől (sz.). — A Sugónak a Magyarok tava [111] feletti teres részét jelöli.

**Sugóúttya* [99] (ú.). — A Sugón keresztül vezető határút neve. Sámsondi útnak is hívták, mert régen ezen jártak Mezősámsondra.

**Sugóverőfénnyé* [100] (sz.). 2823: A' *Sugo Verőfénnyében* Szabo Mihálytól zálogosított föld. Viciuss: A' Déli végén ki járo Eke Ut egy gödrös helyen (sz.). — A Sugo délnek néző oldalát jelöli.

**Sugóvölgye* (sz., k.). — A Sugo-verőfénnyé és Sugóészka közötti völgy neve.

Szabó Mihály tova. 1669: *Szabo Mihály tova*. 1671: A' *Szabo Mihály tova mellett* (sz.). 1844: Az Also Forduloban: a' Gerebenesi Rét mellett a' *Szabo Mihály Tova* farkában (sz.). — Valahol a Gerebenesi és Derekujjai völgyek összelorkolásánál lehetett az a tó, mely az 1630-as években élt Szabó Mihály bándi birtokos nevét tartotta fenn.

Szakadás alatt (sz.). 1733: A' *Szakadás alatt* (sz.). 1772: A' Ton tul a' *Szakadásoknál* (sz.). — Valószínű a Csorgószakadást [69] értették alatta.

**Szálleleki patak* (p.). 1714: A' *Szálleleki pataknál* (k.). — A Szöllő megett [119] Száltelek szomszédfaluból folyó határszéli p. neve.

**Szálleleki réten fejjül* (sz.). — A Szöllő megett [119] északi részét jelöli.

**Szálleleki út* [124] (ú.). 1657: A' Száltelek felé valo forduloban. az *Szálleleki ut mellett* (sz.). 1733:

A' *Szálleleki utnál* (sz.). — A Szöllő [118] és Verpelöc [127] között Száltelekre vivő határút neve.

Szekeresék uccája. 1856: A' *Szekeresék utzájába* Uj Bándon egy kis belső Telek. — Az 1869. évi népszámlálási ívekből megállapíthatóan a 281. sz. telekhez bevezető vak utcának a neve volt, az utcát lakó Szekeres családról.

Szekeres László szőlője. 1856: A' Hideg Völgy Fenékbe, a' *Szekeres László Szőlőjénél* a kerítettén kívül (k.). — A Hidegvölgy felső szakaszán, a Pálfi [47] nevű helyben volt e szőlő, mely a múlt században élt birtokosának nevét őrizte.

Szekeres Sándor tova. 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Szekeres Sándor továnál* a' *Tizedekbe* (sz.). — Tizedek a Csükmőgy verőfénnyiben [91], ezen felül a Hurubáknál [92] és a Kopocselnél [88] említetnek. A *Szekeres Sándor tova* valahol itt, a Csükmőgy dombjai között lehetett. Nem lehetett más, mint egy lefolyás nélküli mélyedés, ahol az összegyűlt csanadék megállott; ilyen nagyon sok volt és van a határban (Kerektő, Paptója, Verpelöc tava stb.). A helynév a múlt században élt tulajdonosának nevét őrzi.

Szekretáriusgödre. 1844: A' Hidegvölgyben a' *Secretarius Gödrin fejjül* (k.). — A helynévtérképen elhelyezni nem tudom. Valami titkári hivatalt viselt gazdájától nyerbette nevét.

**Szíget* [64] (r., sz.). — Valamikor félkör alakban tó fogta körül ezt a termékeny, magasabb lapályt. Innen kapta nevét.

**Szodosdombja* [9] (l., sz.). — A Dombok köze [8] egyik, legdélibb dombjának neve. A néhány éve kihalt Szodos család nevét őrzi.

**Szodosmanorok* [37] (r.). 1856:

A' Fejérkönél levő föld, szomszédai ... és a *Szodos Tanorok* mellett lejáró földek bütüje (sz.). U. a. A' Csonkás rétinék fele, szomszédja fejjül a *Szodos tanorokja* (r.). — Két Szodostanorok ismeretes: az egyik, melynek neve ma is használatos, a Kapuspaták jobbpartján, a Hidegvölgy [43] torkánál van; a másik, melyről a fenti idézetekben szó van, a Fejérkö [133] alatti Csonkásrétyében volt.

**Szöllő* [118] (sző., gyü.), 1673: *Szölő far.* — Tövises bokrokkal körülkerített, délnek néző hegyoldal és a róla hajdan lecsuszámlott dombok neve. A délnek fekvő oldalakon szőlőnyilak, az északos lankásokon gyümölcsösök vannak. A *Csonkás erdő* [130], a *Magyarok tava* [111], a *Hidegvölgy kaszált nyilai* [43] és a *Csükmőgy-i* [90] *Tizedek* mellett a *Szöllő* őrizte meg legtovább a föld közös használatának emlékét. A hajdani egyenlő darabokat ma is *kis* és *nagy nyilaknak* nevezik.

**Szöllő alatt* [117] (sz.), 1672: A' *Szöllő alatt* elenyülő föld, melynek vicinussai: Az Északi végén a' falu végétől egyenesen a' Szöllő hegy végére kimenő Ut (sz.). 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Szöllő alatt* az Ország utra le járó földek között (sz.). U. a. A' *Szöllő alatt* a' Szakadások mellett (sz.). — A *Szöllőtől* [118] délre elterülő határrész neve.

Szöllőfar [123] (sz.), 1669: A' *Szöllő faron* egy Szántó föld. 1823: A' Felső Forduloban: A' *Szöllő farán* levő föld, mely a Szöllő háta megül a' hegynek Száltelek felé néző homlokán elé nyúlik N. Kelet-Eszak felé. Vicinussai: a' N. Nyugoti végénél a' Szöllő hegy felső széle (sz.). — A Szöllő [118] hátsó, Szál-

telek felőli végén levő határrész neve volt.

**Szöllőn fejjül* (sz.), 1617: A' *Szöllőn fellyül* a' gyeű mellett vagy egy Szántó föld. — A Szöllő [118] feletti földeket jelöli.

**Szöllőhígyán fejjül* (sz.), 1756: A' *Szölő hígyán fellyül*, v. alól az Országutya, fellyül a' Kis Tekenős Bértze (sz.), 1823: A' *Szöllő hídjánál* levő láb föld. Vic. N. Nyugot felől az Országut (sz.). — A helynév a feledésbe menni kezdő Borsószér [115] egy részére vonatkozik. A Szöllő hígya a B. tkp. 421. és 422. telkei között van.

**Szöllő megett* [119] (sz., l., r., á.), 1671: A' *Szölös hegy megett* (sz.) 1794: A' *Szöllő megett* (sz.). — A Szöllő megett lépcsőzetes marlok (borozdák) között levő földek neve.

**Szöllőtető* (l.), 1750: A' *Szölő tetőn* (sz.). — A Szöllő [118] hegyét jelöli.

**Szöllő-ucca*, 1869: *Szöllő utca*. — A Szöllőbe vezető utca neve. [A 390—429. telkek között].

Tekenős, 1856: Tul a' Ton a' Felső Forduloban: A' *Tekenősbe* (sz.). — A Rózsáspadon is volt *Tekenyős* nevű hely. Az idézetbeli valahol a Csükmőgyben [90] volt, A Pusztaszöllőben [113] viszont *Kis-tekenyős* említetik. E *teknőket* kártartó esős években tónak nevezik.

**Teleki-ucca*. — 1940-ben adott hivatalos neve a falu keleti részén, a Vásárhelyi- és Dinyés-utcat összekötő utcának. Nevét az akkori mérnisterelnökről, gr. *Teleki Pálról* kapta.

Telekút (ú.), 1617: *Telek utban*, a' Géczí István földé mellett vagy egy hold szántó föld, vic. egyfelől a Too. — Ugyanez az egyházi föld 1823-ban a Tótere nevű helyben így van körülírva: A' Too teri-

ben egy föld, melynek vicinussai: A' Déli vagy also végénél G. Lázár familia Tova; a N. Keleti szélénél ahol ugyanazon To egy darabig; az Északi végénél a' Kapusra menő ut. — A régi Kapusi útnak (ma Csorgó útja) egykori neve és onnan származik, hogy a Kistelekbe azon jártak. Később, hogy a gr. Telekiek bándi birtokosok lettek, Teleki-útnak is nevezték.

**Temető-ucca*, 1856: A' *Temető Utzába*, 1869: *Temető utca köze*. — A Vásárhelyi útból a Csenderpatak jobb partján déli irányba nyíló és az Oldalajja-utca-ba könyök-alakúlag kitérő utca neve; a szemben levő református temetőről kapta nevét.

Templom-ucca, 1869: *Templom utca*. — A mai Csender utcának a 67. és 78. telkek közti szakaszát nevezték így, a 80. telken állott régi református templomról. Ma e helyen a görög katolikus templom áll. A református templomot 1884-ben szállították le a mai központibb fekvésű helyére [B. tkp. 226.].

**Téglagyár* [114] (sz., kt.). — A falu északi szélénél levő kisebb határrész neve A világháború alatt téglagyár működött e helyen.

Téglavetőhely (tn.). 1891: A *Téglavető helyen* (tn.). — A mai barompiac mellett volt. Ma itt téglát nem vetnek.

**Tégláknál* [80] (sz.). 1856: A' Tontul levő Also Fordulóban: A' *Tégláknál* (sz.). — A Gerebenesi réttől [81] délre fekvő, valószínűleg régebben téglavetésre is használt határrész neve.

**Téglákon alól* (sz., k.). 1856: A' *Tégláknál alól* (sz.). — Az előbbi helynév jelölte terület alatti határrész neve.

**Téglákon fejjül* (sz.). 1856: A' Vargajuk gödrin a' *Téglákon fejjül*

(sz.). — A Tégláknál [80] nevű hely Vargajuk [78] felőli részét jelöli.

Tér (sz., r.). 1856: Tul a' Ton a' *Térbe*, a' Gerebenesre menő ut ketté vágja (k.). — Az egyik Tótere [63] rövidebb neve volt.

**Tilalmas* [10] (l.). — Az Egyház erdeje [11] alatti legelő neve. Valamikor valamelyik csordának *tilalmas* volt itt a legelés.

Tizedek, 1856: A' Ton tul a' Felső Fordulóban: A' Kopotselnél a' *Tizedek* közt (sz.). Tovább: A' Kopotselnél a' Feljaro *tizedek* közt (sz.). Tovább: A' Drekulára járo *tizedek* közt a' felső Várad *tized* (sz.). Ugyanabban az évben: Tul a' Ton a' Felső Fordulóban: A' Csükmögy Verőfényin a' *Tizedek* oldalába (sz.). Tovább: A' Kopotselnél a' Nagy *tizednek* also fele (sz.). Ugyan abban az évben: Tul a' Ton az Also Forduló Határban: A' Bodoni utnál a' Nagy *tizednek* egy negyed része (sz.). Tovább: A' Bodoni utnál a' Várad *tized* (sz.). Ugyan a' Bodoni utnál két kis *tized* (sz.). 1844: az Also Fordulóban: A' Bodoni utnál levő két ugynevezett *Tizednek* felső fele (sz.). U. a. A' Kopotselnél két *Tized* (sz.). — A földközösség idejére emlékeztető helynév; amikor a belsőséghez (sessio, ülés) a közös szántóból a rendi állapotnak megfelelő *tized*, a kaszálóból, a szőlőből, erdőből *nyíl* jutott az egyénnek. Tizedek mind a két fordulóban voltak. A felső fordulóban a Csükmögy [90], az alsóban a Hidegvölgy lehetett tizedekre osztva.

**Tódombja* [33] (sz.). — A Kapus-patak jobbparti részén, az Adóspatak betorkolásának szögletében levő dombok neve. A helynév bizonyítja, hogy itt régen tó volt. A hagyomány szerint valamikor a dombot sűrű bozót fedte és az a tó

közepén rablófanyául szolgált (Szege di Ferenc közlése).

Tón inneti forduló. 1856: A' *Ton inneti Forduloban*. — A háromnyomású vagy fordulós gazdálkodási rendszerre 1855-ben tértek át a hándiak, az addigi két fordulós rendszerről. A Tón inneti fordulót a tó, vagyis a Komlódpatak és a Kapuspatak völgye választotta el a más kettőtől. Ebbe a fordulóba tartozott a Kíneses [112], Szőlő megett [119], Pusztaszőlő [113], Szőlő alatti [117], Verpelőc [127], Cigófája [129], Csonkás ajja [132], Tilalmas [10], Nagy völgy [1], Tővissek köze [12], Dombok köze [8], Kiserdő [23], Kistelek [30], Omlás [29] és a Malomtető [28] nevű határrész.

Tón túl levő alsóforduló. 1856: A' *Ton túl levő Also Forduloban*. Vagy: *Tul a' Ton az Also Forduloban*. — A tón túl levő alsó- és felsőforduló között a választóvonalat a Gerebenesi patak képezte. Az ettől délre eső alsófordulóba tartoztak a Gerebenesi rét [81^a], Gerebenesi völgy [73], Árpásvölgy [72], Kigvó-hagymás [70], Adós [49], Hidegvölgy [43], Rózsáspad [40] és az ezek között levő kisebb határrészek.

Tón túl levő felsőforduló. 1856: A' *Ton túl levő Felső Forduloban*. Vagy: *Tul a' Ton a' Felső Forduloban*. — A Gerebenesi pataktól északra keletre terült el. Alkotó határrészei a Sötétvölgy [83], Derekuja [85], Csükmőgy [90], Sugó [104], Mokája [101], Popája [106] és Gátorra [108] voltak. — A megjelölt határvonalakat tekintve, a Kozsbának [61] is ebbe a fordulóba kellett volna tartoznia és mégis, nem tudni miért, a Tón inneti fordulóban sorolják fel.

Tópataka. 1786: *Topataka* (p.). — A Magyarok tavát [111] az Urak

tavával [62] összekötő patak neve volt, a Kas (Kosba) mellett.

**Tótere* [63 és 109] (sz.). 1671: A' *Totere a' Monos tonál*. 1672: *Tó Tere*. 1778: A' Felső Forduloban: A' *To Teriben* (sz.). 1823: Az Also Forduloban: A' *To teriben* egy föld (sz.). 1856: A' *Ton inneti Forduloban*: A' *Toteribe* az Uton felyül (sz.). — Két Tótere nevű hely ismeretes. Az egyik az Urak tava [62] nyugati partján levő magasabb lapályára, a másik a falu északi részének szomszédságában levő teres helyre vonatkozik [109].

**Tót Pál úr tanorogja* [55] (r.). 1801: Vallok bizonyítták, hogy a *Toth Pál úr Tanorogjának* végében levő Rét a Ref. Ekkláé. — A Pázsintoskút [53] és Nagymalomról [56] közti rétek neve. A múlt század elején élt tulajdonosának nevét őrzi.

Tökösverem. 1673: *Tökös Verem*. 1742: A' Felső Forduló határbán: a' *Tökös veremben* (sz.). 1844: Az Also Forduloban: A' Hideg völgybe a' *Tökös Verembe* (sz.). 1856: *Tul a' Ton az Also Forduloban*: A' *Tökös Verembe* (sz.). — Forrásaink két Tökösveremről emlékeznek, az egyik valahol a Hideg völgyben [43], a másik valahol a Csükmőgyben [90] lehetett.

**Tővissek köze* [12] (e., sz.). — A régi Vásárhelyre menő országúttól [18] délre elterülő oldal neve. Régen sok tővises bokor (kőkény, galagonya) nőtte be e határrészt. A református egyház 1866-ban panitá vállalkozókkal irtatta ki az erdeje [11] melletti tővisest és 1900–1903-ban ültette be cseré és akác csemetékkel.

Tővisesgát. 1672: A' Homorodban egy hold föld az *Tővises Gát-nál* az Uj Gáton alol. — Nem tudom, hogy melyik gátat nevezheték így.

Tyúkszer-ucca. 1869. *Tyukszer utca*, *Tyukszer köz*, *Tyukszer Kereszt utca*. — A mai Mester-utcának alsó szakaszát jelölte. Talán tyúk-piac lehetett itt.

Újbánd (falurész). 1703: *Uj Band*. 1745: *Ujj Bándon*. 1869: *Újbánd*. — Az 1703-ban először előforduló *Újbánd* elnevezés a már minden bizonnyal korábban kialakulni kezdő új településre vonatkozott. A Kiserdőpatakától balra elterülő falurészt és a Dinyést (Dinyés u., Vas Tamás u. és Teleki utcából álló falurészt) nevezték *Újbándnak*, az ősi településmaggal, *Óbánddal* (a Csender-ucca és környéke) szemben.

Újbánd-ucca. 1856: Az *Uj Bánd utzában* vagyon egy Telek. 1869: *Újbánd utca*. — A mai Gömbös Gyula-utcának régi neve. *Óbánd* ültőeréből, a Templom-utcából (ma: Csender u.) ez az utca vezetett a Pálfi hígyán keresztül *Újbándra*.

Újországút (ú.). 1869: *Uj Országút*. — 1857-ben kezdték építeni (Kolozsvári Közlöny. 1857: 135. sz.) a kolozsvári országutat és akkor, a Régiországutat felhagyva, építették a mai helyére (Vásárhelyi út, Honvéd-utca vonala).

Újszer. 1655: Bándi *Uj Szeren* Osvát Mihály ezen Bandon lako Urunk eő Nga. Biraia Jobbagia ada egy darab szánto földet Eörök-ségnek nem fejedelem földé volt, hanem szabad falu földiből fogta volt fel. — Újszer-en a későbbi *Újbándot* érthették. Ha ez így van, akkor az új település kialakulása már az idézett évben megkezdődött.

Urak gátya végénél. 1745: Az Also Forduloban: Az *Urak gátya végénél*, vic. alol az *Urak réttye* (sz.). — A Vizimalomnál levő gát volt az uraké. Ennek a Kápolna

[52] felőli végénél levő földeket jellemezte a helynév.

Urak réttye. 1745. — Az *Urak gátya* alatti rétek neve volt.

Urak szőlőjén fejjül. 1745: Az *Urak Szőlőjén jelljül* (sz.). — A mai Pusztaszőlő [113] nevű, korábban (1647) Fejedelem szőlőjének nevezett helyet nevezhették 1745-ben *Urak szőlőjének*. II. Rákóczi György kezéből a fejedelmi birtok minden valószínűség szerint az *urak* kezébe ment és ettől kezdve nevezhették a megosztott fejedelmi birtokrészeket *Urak szőlőjének*, *Urak tavának*, *Urak réttyének*.

"Urak tava [62] (sz., r.). — A falutól nyugatra, a Gerebenesi- és a Komlódpatak völgye összetorkolásában feküdt az 1933-ban lecsapolódott tó. Erre a tóra kapott Egerházi István társaival 1638-ban Rákóczi Györgytől kiváltságadományt, de néhány évvel később, 1647-ben a közös birtokosok eleseréllék Péchy Simon Felső tőjával (*Orbán Balázs*: i. m. 207). Az *Urak tava* a XVIII. században és valószínű azelőtt is, több földesúr tulajdonát képezte, neve is innen származhatik. 1785-ben ezt olvassuk egyik forrásban: „Határunkban vagynak 2 tók, egyik a' Mts. Possessor uraké, a' másik pedig székely főbb nemeseké és közönséges székely nemeseké.” (L. Marostorda vármegye levéltárában U. 72. sz.) Ezt a tót *Monostónak* is nevezték, azért, mert mindig volt malom rajta. Nevezték és nevezik ezenkívül *Alsótónak* is.

**Vargajuk* [78] (sz., l.). 1675: *Vargáné Juka*, 1696: *Vargáné lyuka*. 1729: *Vargáné Lyuka*. 1756: *Vargáné lyuka*. 1823: Az Also Forduloban: A' *Varga jukban* (sz.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduloban: A' *Varga Jukban* (sz.). — A gerebenesi határszélhez közel eső határrész; az

1642-ben említett *Varga Gergelyné* emlékét őrizheti.

**Vargajuk gödre* (sz., á.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduloban: A' *Varga Juk gödrin* a' Téglákon fejjül (sz.) — A helynévképződésnek ugyanazt az esetét látjuk, mint a Rózsáspad paggyánál (l. o.).

**Vargajuktető* (sz., l.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduloban: A' *Varga Juk tetőn* (sz.). — A Vargajuk [78] felső, Sáncollábbal [76] határos részét jelöli.

Varjasdomb. 1713: *Varjas Domb*. 1800: A' Verpelőtz alatt, a' *Varjas Domnál* (igy!) (sz.). — A Verpelőcön [127], az országút mellett levő kerek domb neve lehetett.

**Vas Tamás-uca*. 1940-ben adott hivatalos neve a Vásárhelyi utat és Dinyés-utcat összekötő utcának. Nevét a község 1867—1873. évekbeni református költölelkipásztoráról kapta.

**Vasút-uca*. Az állomástól, a vasút mellett, a Vásárhelyi útba vezető utca neve; 1940-ben kapta e nevet.

**Vásárhelyi út* [126]. — A Horthy Miklós-térről Vásárhely felé vezető országút neve. Régebben egyszerűen *Országútnak* nevezték, 1940-ben kapta e nevet [A 283—496. telek].

Vásárhelyre menő országúttya [18]. 1617: Az *Vásárhelyre menő ország uttya* az hol által megyen, vagyon egy erdő Papé. — A falu déli szélén keleti irányba kiágazó és a határszélét a vasútvonaltól délre elhagyó út neve volt. Régen ez volt a fő út Marosvásárhely felé. *Vásáros útnak* is nevezték.

**Verpelőc* [127] (sz., e., l., tn.). 1614 előtt: *Verpelőcz* (sz.). 1733: A' Felső Fordulo határban: A' *Verpelőtzen* (n.). 1856: a' Ton innetti Forduloban: A' *Verpelőtnél* (sz.). — A Vásárhelyi út [126], a szál-

teleki határ és út [124] között levő határrész neve. Az 1912. évbéli földesúszamlás után, állítólag szikla került itt napfényre, de ezt később betemették volna. A helynevet nem tudom magyarázni.

**Verpelőcfara* (sz.). 1844: a' Felső Forduloban: A' *Verpelőtz farán* (sz.). — A Verpelőc hátsó, Száltelek felőli részét jelöli.

**Verpelőcódal alatt* (sz.). 1856: A' Ton innetti Forduloban: A' *Verpelőtz oldal alatt*, fellyül a' Köz legelő... szomszédságában (sz.). — A Verpelőctavától [125] keletre fekvő, oldalalatti részek neve.

**Verpelőctava* [125] (sz., nádas). — Egy úttal körüljárt, 1937-ben lecsapolt tófenék neve. Amini mondják, régebben igen mély volt. Patak nem táplálta.

**Verpelőcverőfénye* (tn., e., l., sz.). 1714: A' *Verpelőtz verőfényében* (sz.). — A Verpelőc [127] délnéző oldalait jelöli.

Verpelőchegy. 1678: A' *Verpelő hegynél* (sz.). — A helynév előtagja nyilván elírás a *Verpelőc* helyett.

**Vég Imre szőlője* [65] (sz., tn., gy.). — A Kriptától [66] délre fekvő oldal neve. Nevét mult századbéli tulajdonosáról kapta.

**Villa-uca*. A Mester-utcából kiágazó és azt fennebb egyik ágával keresztező, villa alakú utcának 1940-ben adott hivatalos neve. [158—132., illetőleg 116-ig]. A villa két ágának közén a 128. sz. telek van.

Virlángödre [44] (sz., k., g.). 1856: Tul a' Ton az Also Forduloban: A' *Virlán Gödribe* a' Borozdolt nyilak közt (sz.). — A Hidegvölgyéskának [42] egy gödrös része volt. A helynév előtagja román családnevet jelöl.

**Vizimalomnál* [58] (r., sz.). — Az utolsó tói malom körüli határrész neve. A malom 1933-ban, a tó

(Uraktava) lefolyása következtében állott le és 1940-ben bontották le. A Malomút, Malomtető helyek erről neveztettek el.

Zugó. 1791: A' Zugonál az Also Forduloban (sz.). — A Vizimalomnál volt gát alatt lehetett.

Zsákmonafara (sz.), 1669: A' Sak molna faron (sz.). 1671: A' Sugoban a' Sákmona faron (sz.). 1672: A' Sak Mona Faron (sz.). U. a. az Sugoban az Sák malma farán (sz.). 1733: A' Sákmona farában (sz.).

1745: *Sákmona fara.* — Elhelyezni nem tudom. De a név jelentéséből (*mon malom*) következtetni lehet, hogy e helynévtől jelölt terület a Sugó [104] tóparti részén lehetett. A helynév olvasata *Zsákmona* (=malma) lehet és így a *zsák* szóból képződhetett. Az előtag családnév is lehet.

**Zsák-ucca.* 1940-ben adott hivatalos neve a Kiserdő-utcából jobbra nyíló vakutcának [Az 58—62. telek].

FÜGGELEK

A helynevek számszerint csoportosítva

Két helynév között az azt jelenti, hogy ugyanarra a helyre vonatkozó helynév-alakokról van szó

1. Nagyvölgy. 2. Nagyvölgyrétye. 3. Nagyvölgyre járó út. 4. Nagyvöltytető. 5. Nagyvöltykútyán fejjül. 6. Kertekfeje. 7. Oszváltető. Kertekfeje: Kijátohegy. 8. Dombok között. 9. Szodozsdombja. 10. Tilalmas. 11. Paperdeje: Etyházerdeje: Megyerdeje. 12. Tövissekköze. 13. Akasztófadomb: Komenda. 14. Határkapataka: Pappatakja. 15. Csonkásrétye. 16. Komendaódala. 17. Ökörtilalmas. 18. Vásárhejre menő országútja. 19. Hula. 20. Malajistya. 21. Csender. 22. Oláhinteremre véggel járóban. 23. Kiserdő. 24. Kiserdő-pataka. 25. Csorgótere. 26. Halálútja. 27. Malomút. 28. Malomtető. 29. Omlás. 30. Kistelek. 31. Omlás alatt. 32. Lekence. 33. Tódombja. 34. Felhágóajja. 35. Felhágó. 36. Sándor Pál szőlője. 37. Szodostanorok. 38. Füzesgát. 39. Balogréttye. 40. Rózsáspad. 41. Bodoni útnál. 42. Hidegvölgyészka. 43. Hidegvölgy. 44. Virlángödre. 45. Kapusi bér. 46. Hidegvölgy-

tető. 47. Pálfi. 48. Adósető. 49. Adós. 50. Adóskútya. 51. Adóspataka. 52. Kápolna. 53. Pázsintoskút. 54. Megyeréttye. 55. Tót Pál tanorogja. 56. Nagymalomrét. 57. Kismalomrét. 58. Vizimalom. 59. Árpásódal. 60. Árpáspataka. 61. Kozsba. 62. Uraktava: Alsótó: Monostó. 63. Tótere. 64. Sziget. 65. Vég Imre szőlője. 66. Kriptá. 67. Egerházi lava. 68. Marosijék. 69. Csorgószakadás. 70. Kigyóhagymás. 71. Mozsnyág. 72. Árpás-völgy. 73. Gerebenesi völgy. 74. Jákóbréttye. 75. Kánonika. 76. Sáncoltláb. 77. Gerebenesi akasztófán innen. 78. Vargajuk. 79. Árpás. 80. Tégláknál. 81. Gerebenesi rét. 82. Setétvöltyfara. 83. Setét-völgy. 84. Derekujjatoroka. 85. Derekujja. 86. Butykó. 87. Derekujjapataka. 88. Kopocsel. 89. Kopocselútja. 90. Csükmőgy. 91. Csükmőgyverőfénye. 92. Jákópataka. 93. Hurubák útja. 94. Hosszuegy. 95. Csükmőgyapataka. 96. Csükmőgyútja. 97. Róka-

jukaknál. 98. Sugóbérce. 99. Sugó-
úttya. 100. Sugóverőfénye. 101.
Mokája. 102. Mokája-úttya. 103.
Sugótere. 104. Sugó. 105. Körtefa
úttya. 106. Popája. 107. Popája
úttya. 108. Gátorra. 109. Tótere.
110. Horgas. 111. Magyarok tava
112. Kincses. 113. Pusztaszöllő.
114. Téglagyár. 115. Borsószer.
116. Büdöstő. 117. Szöllő alatt. 118.

Szöllő. 119. Szőlő megett. 120.
Sóskútnál. 121. Buturojkúttya.
122. Buturojgödre. 123. Szőlőfar.
124. Szálteleki út. 125. Verpelőc-
tava. 126. Vásárheji út. 127. Ver-
pelőc. 128. Sószerék. 129. Cigófája.
130. Csonkás. 131. Balázsgödre.
132. Csonkásajja. 133. Fejérkőnél.
134. Árvák erdeje.

Források

Mezőbándi egyházközségi levéltár.
Jegyzőkönyvek az 1727, 1791,
1795, 1797, 1820, 1822, 1823,
1842, 1843, 1869, és 1881. évek-
ből.

Marosi református egyházmegyei
levéltár. 2. sz. Matricula az 1614,
1647, 1669, 1882, 1887, 1801,
1802. évekből.

Az Erdélyi Múzeum levéltára.
A mezőbándi Egerházi csa-
lád levéltára az 1614 előtti,
1642, 1645, 1647, 1651, 1652,
1654, 1668, 1671, 1672, 1675,
1678, 1695, 1710, 1712, 1713,

1714, 1715, 1716, 1720, 1729,
1733, 1745, 1750, 1762, 1772,
1781, 1786, 1792, 1794, 1797,
1800, 1805 és 1806. évből. —
A mezőbándi Kovács család levél-
tára 1636, 1646, 1673, 1694,
1711, 1715, 1726, 1732, 1742,
1759, 1761, 1767, 1768, 1772,
1776, 1778, 1781, 1791, 1792. és
1794. évből. — A Berzenczei csa-
lád levéltára 1725.

Szilágyi Elemérné két osztálylevele
az 1844. és az 1856. évből.

Maros-Torda vm. levéltára. Az
1869. évi népszámlálási ívek.

Középen a vastag, megtört vonal a bécsi döntésben megállapított határ hozzávetőleges irányát jelzi

